

Vi lærer sprog
i vuggestuen og dagplejen

TRYGFONDENS BØRNEFORSKNINGSCENTER
Aarhus Universitet, Rambøll

OM PROJEKTET

Formål er et at styrke *alle* børns sprog og ihærdighed

- Forstå sig selv, omverdenen, deltage i sociale fællesskaber
- Lægge fundamentet for læring her og nu og læring i skolen

I bidrager med helt ny viden!

- Første gang i DK – og internationalt - at en systematisk målrettet indsats afprøves i vuggestuen og dagplejen
- Studiet er stort og vil give os indsigt i børnenes udbytte generelt og for forskellige børnegrupper og for hvordan man bedst de praktiske arbejde med sprogindsatser
- Studiet er tilrettelagt så viden kan bruges efterfølgende i det praktiske arbejde med sprogindsatser

OM KOMPETENCEUDVIKLINGS- KURSET

MÅL FOR KURSET

FORMÅL

1	Opnå viden, refleksion og forståelse for motivation, udvikling og evaluering af indsatsen
2	Opnå viden og refleksion over, hvad kvalitet i pædagogisk praksis er
3	Opnå viden, refleksion og træning i gennemførelsen af indsats
4	Opnå viden, refleksion og træning i brug af materialer og understøttende redskaber
5	Opnå viden om dokumentationsredskaber, der skal anvendes i studiet

PROGRAM DAG 1

Indhold

Hvorfor projektet *Vi lærer sprog i vuggestuen og dagplejen?*

Om effektstudiet

Hvad er pædagogisk kvalitet?

Introduktion til indsats

Læringsområder og -mål

Læringsredskaber til voksne

5

PROGRAM DAG 2

Indhold

Kort opsummering

Introduktion til læringsredskaber (voksne)

Gennemgang af indsatsens tilgange til leg og læring og aktivitetsrammer:

- Fordybelse, Fokus, Udforskning

Implementeringen af programmet

Planlægning af indsatsen vha. ugeskema

Dokumentation

6

FORM PÅ KURSET

- Oplæg (underviser)
- Videoeksempler
- Praksisøvelser
- Gruppediskussion
- Plenumdiskussioner
- Vejledningshæfte, temahæfter og værktøjer inddrages løbende

OPBYGNING AF KURSUS

Projek-
tet

- Dag 1 Baggrund og motivation
- Dag 1 Om effektstudiet
- Dag 2 Om planlægning og dokumentation

Ind-
sats

- Dag 1 Introduktion af indsats og læringsområder og -mål
- Dag 1 Gennemgå elementer/materialer (videoeksempler)
- Dag 1 Gennemgang af læringsområder og -mål
- Dag 2 Eksempler på elementer/mål + planlægningsøvelse

Inter-
aktion

- Dag 1 Introduktion til pædagogisk kvalitet (videoøvelse)
- Dag 1 Introduktion til læringsredskaber (videoeksempler)
- Dag 2 Gennemgang af strategier + videoøvelser

8

LOKALT INDSPIL

SUMME-SPØRGSMÅL

1. Overordnet: Hvad er det vigtigste for dig i dit arbejde med børn i dagpleje/vuggestue?
2. Hvad er dine forventninger mht. at deltage i afprøvningen af denne sprogindsats?
3. Diskuter i øvrigt betydningen af leg og læring for jeres børn

9

10

LEG OG LÆRING

- Leg og læring er ikke modsætninger
- Man kan ikke lege uden at lære: motorisk, socialt, kognitivt
 - Lege alene
 - Lege med andre børn
 - Lege med voksen (og andre børn)
- Man kan godt lære uden at lege
 - Holde på skeen
 - Vente på tur
 - Hvorfor regner det?
 - Hvad betyder "sandal"
- Læring uden leg i små doser – afhængig af alder

**HVORFOR PROJEKTET VI LÆRER
SPROG I VUGGESTUEN OG
DAGPLEJEN?**

12

MÅL FOR INTRODUKTIONSKURSUS

FORMÅL	
1	Opnå viden, refleksion og forståelse for motivation, udvikling og evaluering af indsatsen
2	Opnå viden og refleksion over, hvad kvalitet i pædagogisk praksis er
3	Opnå viden, refleksion og træning i gennemførelsen af indsats
4	Opnå viden, refleksion og træning i brug af materialer og understøttende redskaber
5	Opnå viden om dokumentationsredskaber, der skal anvendes i studiet

13

TIDLIGE KOMPETENCER FORUDSIGER SENERE KOMPETENCER

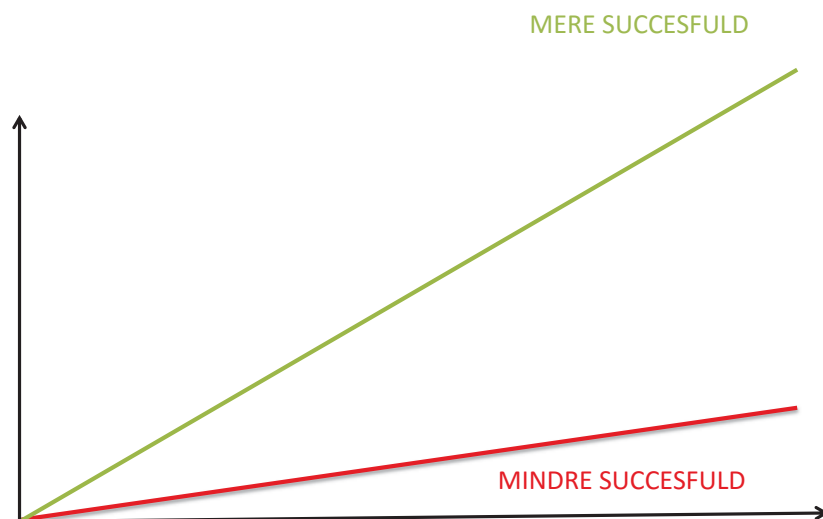

- International forskning viser at
 - Børns tidlige udvikling og færdigheder forudsiger senere færdigheder, herunder hvordan børn klarer sig i skolen
 - **Sproglige, kognitive, sociale og personlige færdigheder** tidligt i livet påvirker senere skolerelaterede færdigheder (læsning, matematik)
 - Stærke kompetencer forudsiger bedre resultater

Fx Pagani et al. 2010; Duncan et al 2007, Hair et al. 2006, Bleses et al. 2016

14

DEN BARSKE VIRKELIGHED

15

TIDLIGT SPROG OG LÆSNING I SKOLEN

- Nyt studie (Bleses, et al., 2016)
- Sammenhæng mellem
 - Tidligt ordforråd (16-30 mdr.) og
 - Læsekompetencer i 6. klasse
- Data
 - CDI-rapport (udfyldt af forældre)
 - Score i Nationale Test: Sprogforståelse, afkodning, læseforståelse
- 2,120 børn

16

TIDLIGT ORDFORRÅD OG SENERE LÆSNING I 6. KLASSE

(Bleses, Makransky, Dale, Højen, & Ari, 2016)

- Læsekompetencer er forskellige, men:
- Ordforrådets størrelse fra 16-30 mdr. forklarer 13-25% af variation i læsekompetence 10 år senere
- **De fleste børn, der havde lavt ordforråd som 24 måneder gamle, ligger under middel i læsning 10 år senere**
- Ordforråd og socioøkonomiske faktorer (fx forældres uddannelse) forudsiger læsning ca. lige meget

Nationale test i:	Barnets alder ved ordforrådstest		
	16-20 mdr.	21-25 mdr.	26-30 mdr.
Sprogforståelse	0,19	0,19	0,24
Afkodning	0,16	0,25	0,23
Læseforståelse	0,13	0,20	0,25

17

SOCIOØKONOMI OG "THE 30 MILLION GAP"

- I løbet af 4 år hører de heldigste børn 45 mio. ord. De mindst heldige hører kun 13 mio. Ca. 30 mio. ords forskel
- Hvordan hænger sprogbrugen sammen med udvikling af barnets ordforråd?

Ordforråd som 3-årig	
Overførselsindkomst	525
Lav uddannelse	747
Mel. og høj uddannelse	1.116

Hart & Risley, 1995

SOCIOØKONOMI OG "THE 30 MILLION GAP"

Studie af Hart & Risley (1995): Lydoptagelser og analyser. 42 familier fulgt fra barnet var 10 mdr. til 3 år gammel

- Hvordan taler man i forskellige familier (overførselsindkomst, lav, høj uddannelse) – dvs. hvad hører barnet?

	Barnet hører per time	
	Antal ord (kvantitet)	Typer af ytringer (kvalitet)
Overførselsindkomst	616	5 bekræftelser, 11 forbud
Lav uddannelse	1.251	12 bekræftelser, 7 forbud
Mel. og høj uddannelse	2.153	32 bekræftelser, 5 forbud

Hart & Risley, 1995

DEN TIDLIGE KLØFTS LANGSIGTEDE BETYDNING

Tidligt sprog har langsigtet indflydelse på senere

- Uddannelse
- Løn og pensionsopsparing
- Sandsynlighed for at have privat ejendom
- Sandsynlighed for at være i ægteskab (Chetty, 2011)

OBS! Sprog-/læsevanskeligheder hos

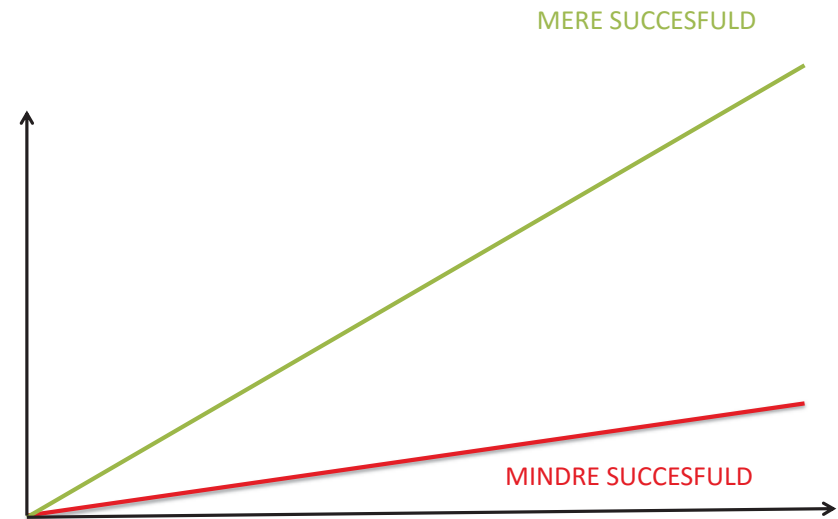
- 50% af alle kriminelle (Snow & Powell 2008)
- 50% af alle stofmisbrugere (Davis et al. 1993; Lyon, 2001)

ULIGE VILKÅR!

- Børn i DK får ikke de samme muligheder, men:
- 97-98 % af alle børn er i dagtilbud i Danmark
- Vi har mulighed for at gøre noget her og nu
- Men hvorfor ikke vente til skoletiden og "lade børn være børn"?

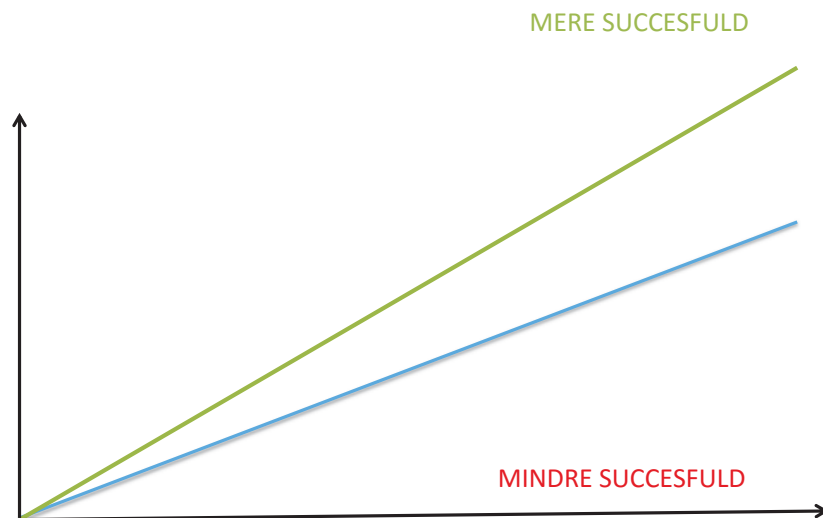
DEN BARSKE VIRKELIGHED

21

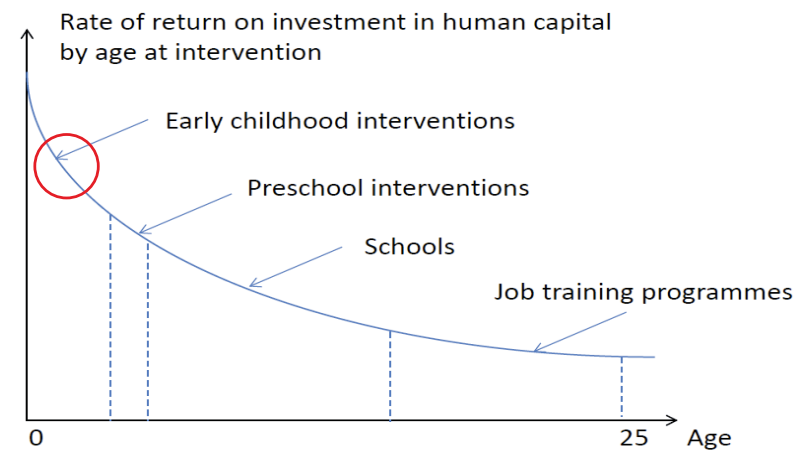
22

DEN BARSKE VIRKELIGHED

23

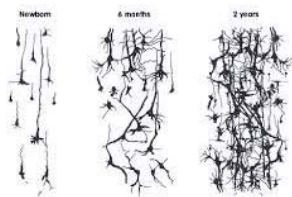
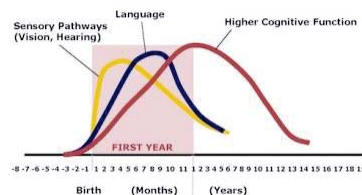
TIDLIGE INDSATSER ER MEST EFFEKTIVE

Heckman, 2006

24

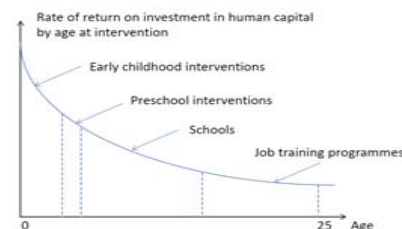
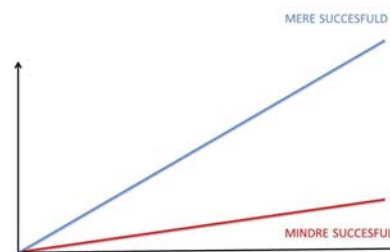
HVORFOR ER TIDLIGE INDSATSER MEST EFFEKTIVE?

<http://developingchild.harvard.edu/>

- Hvert sekund dannes 700 nye forbindelse mellem hjerne-celler (fleste 1. år)
- Forbindelser mellem hjerne-celler er afgørende for udvikling
- Genet leverer grundmaterialet, men miljøet er afgørende for udfoldelsen. Dem der bruges styrkes, de andre forsvinder
- Hjernearkitektur og kompetencer bygges op "fra bunden"

DEN BARSKE VIRKELIGHED – OG MULIGHEDERNE FOR AT STYRKE BØRNS UDVIKLING OG LÆRING

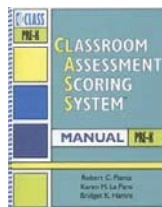
- Børn følger allerede meget tidligt forskellige livsbaner, som er mere eller mindre succesfulde
- Dagtilbud styrker børns skoleparathedskompetencer, især hvis dagtilbud har høj kvalitet (Burchinal et al., 2010; Lee et al., 2014; Zhai et al., 2013)
- En helt tidlig indsats i dagtilbuddene for de mindste betaler sig bedst både menneskeligt og økonomisk (Heckmann, 2006)
- Vi mangler forskningsviden om virkningsfulde indsatser for 0-2-årige i Danmark
- Men hvordan ser det overhovedet ud i DK mht. læring og udvikling i dagtilbud?

CLASS (THE CLASSROOM ASSESSMENT SCORING SYSTEM)

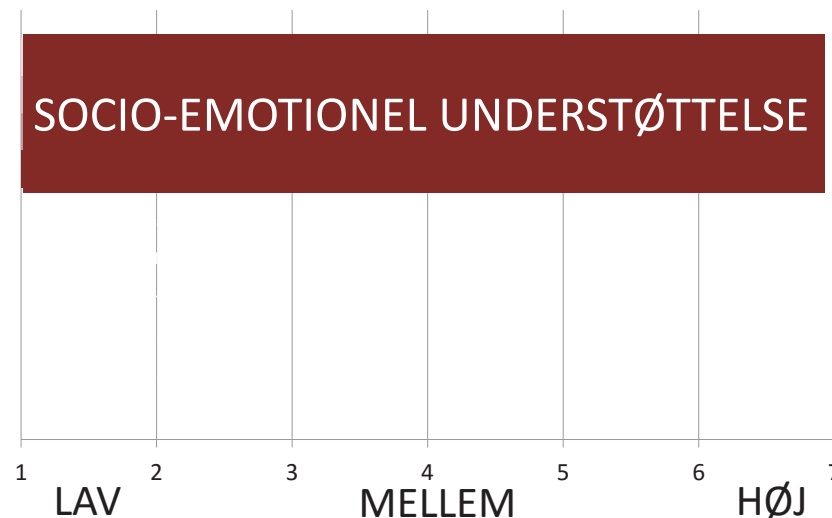
- Udviklet af Pianta et al. (2008)
 - Valideret instrument
- Kvalitet i interaktioner via observation
 - Følelsesmæssig understøttelse
 - Organisering af læringsituationer
 - Læringsunderstøttelse
- Observation af 506 pædagoger.

Baseret på videooptagelser af praksis

Markussen-Brown, Bleses et al. (2015, under udarbejdelse)

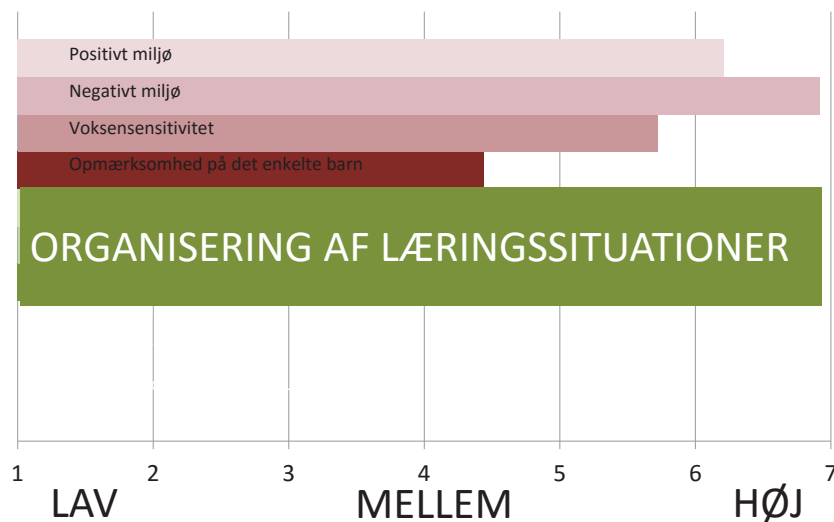

Proceskvalitet i børnehaver (CLASS, n=506)

Kilde: Markussen-Brown, Bleses et al. (2015)

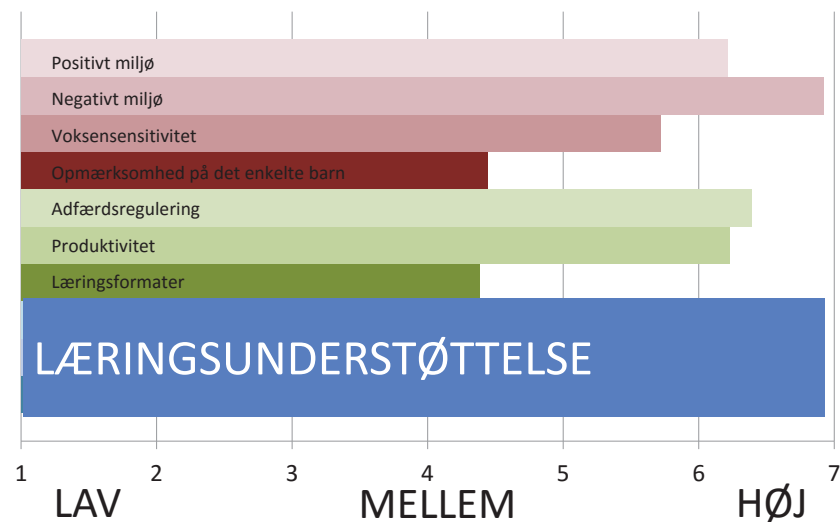
Proceskvalitet i børnehaver (CLASS, n=506)

Kilde: Markussen-Brown, Bleses et al. (2015, under udarbejdelse)

29

Proceskvalitet i børnehaver (CLASS, n=506)

Kilde: Markussen-Brown, Bleses et al. (2015, under udarbejdelse)

30

LÆRINGSUNDERSTØTTELSE I DANSKE DAGTILBUD LAV

- Høj kvalitet i samtaler med børn resulterer i højere sprogscore
(Bleses et al., 2015)
- Lav læringsunderstøttelse afspejler traditionelt fokus i danske dagtilbud
 - Intensivt fokus har givet høj kvalitet mht. socio-emotionel understøttelse, men lav læringsunderstøttelse (< USA)
- Undersøgelse af vuggestuer og dagplejen peger i samme retning
(Bleses et al., in prep.)

GRUPPEDISKUSSION

- Vi kommer ikke uden om, at børn er forskellige. I hvilket omfang mener I, at sproglige forskelle er medfødte, og i hvilket omfang mener I, at miljøet har betydning?
- Kan man starte for tidligt med at lære?
- Er der risiko for, at noget af det gode i dagens dagtilbud går tabt, hvis vi fokuserer mere på læring for de helt små?

32

OM VI LÆRER SPROG I VUGGESTUEN OG DAGPLEJEN

1

MÅL FOR INTRODUKTIONSKURSUS

FORMÅL

1	Opnå viden, refleksion og forståelse for motivation, udvikling og evaluering af indsatsen
2	Opnå viden og refleksion over, hvad kvalitet i pædagogisk praksis er
3	Opnå viden, refleksion og træning i gennemførelsen af indsatsen
4	Opnå viden, refleksion og træning i brug af materialer og understøttende redskaber
5	Opnå viden om dokumentationsredskaber, der skal anvendes i studiet

2

RAMMEN OM PROJEKTET (2015-2018)

- Finansieret af Ministeriet for Børn, Uddannelse og Ligestilling
- Forankret i TrygFondens Børneforskningscenter, Aarhus Universitet
- I samarbejde med Rambøll
- 13 kommuner: Egedal, Gentofte, Gladsaxe, Halsnæs, Horsens, Ikast-Brandeb, Morsø, Randers, Skive, Sorø, Tårnby, Vesthimmerland, Aabenraa
- Ca. 5.000 børn indgår i projektet
- 132 legestuegrupper (612 dagplejere)
- 111 vuggestuer (289 stuer)

3

FORMÅL MED PROJEKTET

Styrke *alle* børns sprog og ihærdighed

- Forstå sig selv, omverdenen, deltage i sociale fællesskaber
- Lægge fundamentet for læring her og nu og læring i skolen

TEORIBASERET INDSATS

- 20 ugers åben indsats i vuggestue og dagpleje
- Målrettet indsats over for forældregrupper

LOKAL IMPLEMENTERING

- Faglig ledelse og kapacitetsopbygning
- Løbende prof. udvikling (lokal coaching – feedback)

Anvender *Leg og læring i vuggestuen*

FORMÅL MED PROJEKTET

Styrke *alle* børns sprog og ihærdighed

- Forstå sig selv, omverdenen, deltage i sociale fællesskaber
- Lægge fundamentet for læring her og nu og læring i skolen

TEORIBASERET INDSATS

- 20 ugers åben indsats i vuggestue og dagpleje
- Målrettet indsats over for forældregrupper

LOKAL IMPLEMENTERING

- Faglig ledelse og kapacitetsopbygning
- Løbende prof. udvikling (lokal coaching – feedback)

Anvender *Leg og læring i vuggestuen*

HVAD KOMMER DER UD AF PROJEKTET?

- Ny viden om hvordan en systematisk indsats kan styrke 0-2 årige børns udvikling og læring – både i Danmark og internationalt!
- Ny viden om forskellige børnegrupperes udviklingsmuligheder
 - Børn med forskellige kompetenceprofiler
 - Børn med forskellig baggrund og forudsætninger
- Ny viden om effekten af målrettede forældreindsatser
- Ny viden om hvad løbende implementeringsstøtte betyder for børnenes udbytte

6

HVAD VIL VI GERNE OPNÅ MED INDSATSEN?

- Understøtte rige lege- og læringsmuligheder gennem høj interaktionskvalitet i hverdagens praksis og rutiner
- Skabe balance mellem aktiviteter på dagplejerens/ pædagogens initiativ – og aktiviteter på barnets initiativ
- Understøtte at udviklings- og læringsmuligheder differentieres til det enkelte barns behov og at ALLE børn bliver set og hørt
- Sætte særligt fokus på mål inden for to læringsområder i indsatsen: SPROG og IHÆRDIGHED mhp. at støtte læring og udvikling inden for de områder
- Udvikle modeller for understøttelse af udsatte forældre

7

FORDYBELSE

FOKUS

BASISINTERVENTION

- Åbent curriculum (materialer stilles til rådighed, men det pædagogiske personale tilrettelægger selv)
- Interaktionskvalitet, læringsområder og mål
- "Gøre læring synlig" (refleksion)
- Rammer: Fordybelse, Fokus, Udforskning
- 5 temabaserede forløb (2 x 20 uger)
- Ugeindsats: 2 x samling, 2 x smågrupper, 1 x individuel (mindst) samt "udviklingszoner"
- Læringsredskaber til det pædagogiske personale (interaktion og læringsmuligheder)
- Løbende coaching af sprogansvarlig med fokus på interaktionskvalitet og læringsmål (hver måned, skiftevis gruppe – individuel)

Min hverdag
Familien
Dyr og naturen
Vejret
Ud i verden

UDFORSKNING

10

TUSIND TAK TIL PILOT DAGTILBUD

- Pædagoger, der deltog i Leg og læring i vuggestuen, har afprøvet og evalueret forskellige versioner af indsatsen (videoptagelser, mundtlig tilbagemelding)
- Jeres kollegaer har deltaget i udvikling af indsatsen og i kompetenceudvikling
 - Erfaringsopsamling mht. eksisterende praksis
 - Afprøvet indsatsen i dagplejen og vuggestuen
 - Givet feedback på, hvad der var vigtigt at få med i kompetenceudviklingen
- De har bidraget med uundværligt input, og sørget for at interventionen kan anvendes i praksis
- De har stor viden, I kan låne af!

12

BAGGRUND FOR VI LÆRER SPROG

- Interaktionsteorier og teorier om social læring
- Eksisterende interventionsforskning
 - Sprogindsatserne fra 3-5 år (*SPELL*, *Fart på sproget*)
 - Udviklingsprogrammet *Fremtidens dagtilbud*
 - **Leg og læring i vuggestuen**
- Observation af pædagogisk praksis via validerede redskaber samt løbende afprøvninger

RESULTATER

- SPELL og *Fart på sproget* ÅBEN giver, hvad der svarer til 7,7– 9,4 mdr. læring på 6 mdr.
- Et "åbent" ("nordisk"?) curriculum er mest effektivt: Ikke faste, foreskrevne aktiviteter, men aktiviteter som pædagogerne selv vælger og planlægger
- Børnenes udbytte varierer kun i begrænset omfang afhængig af baggrunds faktorer (SPELL, FpS Åben)
- Jo flere forløb børnene deltog i, jo større udbytte – særligt for børn med ikke-dansk baggrund
- Pædagoger i dagtilbud med god samarbejdskultur, fokus på kompetenceudvikling og med en positiv holdning til sprogindsatserne gennemførte flere aktivitetsforløb

FART PÅ SPROGET OG SPELL 2012-2015

*Første RCT-studier af systematiske eksplicite sprogindsatser i DK
Baseret på 13.000 børn og 1.100 pædagoger*

- Målrettet 3-5 årige
- Faste børnegrupper – oftest 4-6 børn
- 2x 30 min. i 20 uger
- Understøtter læring
- Værktøj til brug for målrettet indsats
- Svarer til 2,5 % af barnets tid i børnehaven i perioden = også tid til andre ting

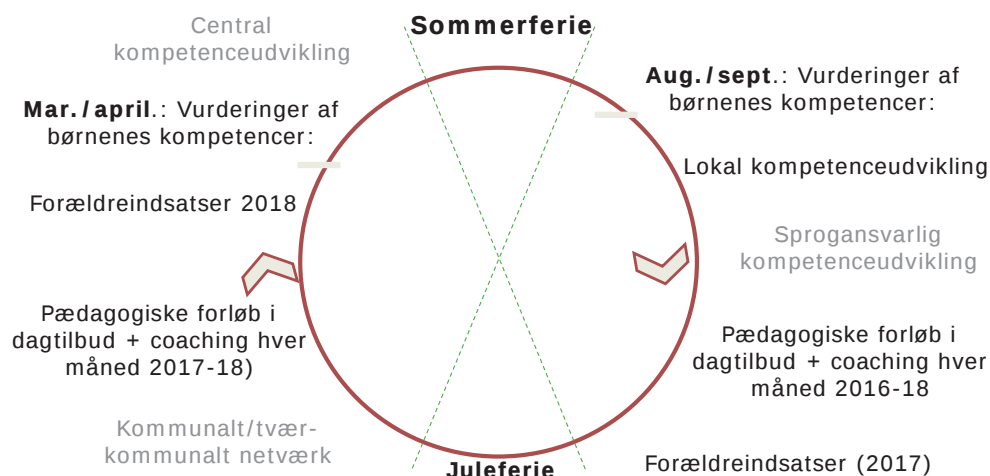
TYPISKE AKTIVITETER *plus*

- Faste aktiviteter
- Faste læringsområder og læringsmål
- Differentiering
- Refleksion

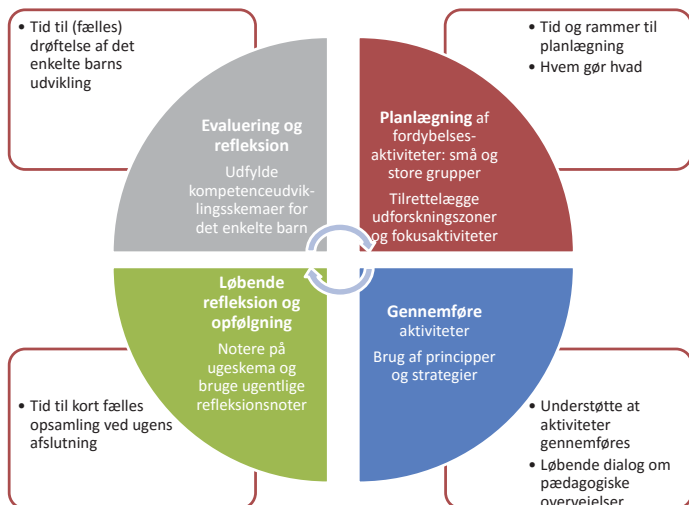
Justice et al., 2010

14

ÅRSHJUL FOR INDSATSEN (2016-2018)

ARBEJDE MED TEMAER I FIREUGERS FORLØB

SPØRGSMÅL I EFFEKTSTUDIET (LODTRÆKNINGSFORSØG)

I hvilket omfang har indsatserne:

- Styrket trivsel og læring hos *alle* børn?

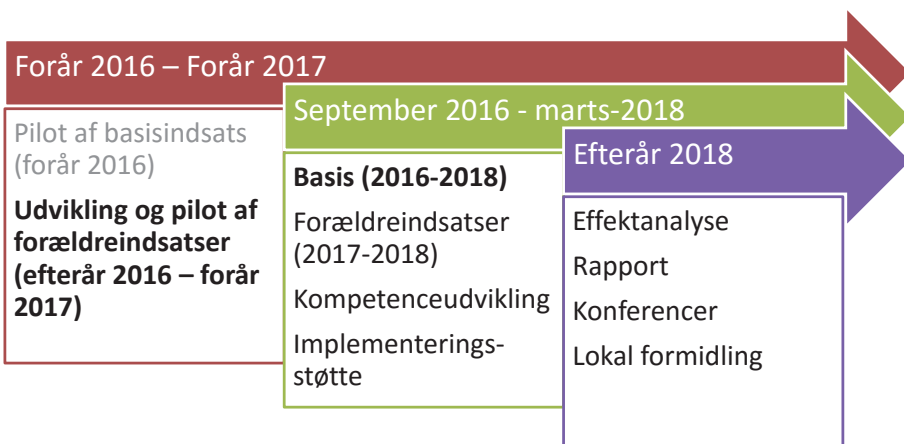
Hvilke forhold har betydning for implementeringen og effekten af indsatsen?

- Implementeringskonteksten i dagtilbuddet?
- Viden og holdninger hos dagplejere og pædagoger?
- Læringsmiljøet i hjemmet?
- Børns baggrund, alder mv.

Hvad betyder øget implementeringsstøtte for effekten?

18

Overblik over projektet

19

OM EFFEKTSTUDIET

1

MÅL FOR INTRODUKTIONSKURSUS

FORMÅL

- 1 Opnå viden, refleksion og forståelse for motivation bag indsats og evalueringen af den
- 2 Opnå viden og refleksion over, hvad kvalitet i pædagogisk praksis er
- 3 Opnå viden, refleksion og træning i gennemførelsen af indsats
- 4 Opnå viden, refleksion og træning i brug af materialer og understøttende redskaber
- 5 Opnå viden om dokumentationsredskaber, der skal anvendes i studiet

2

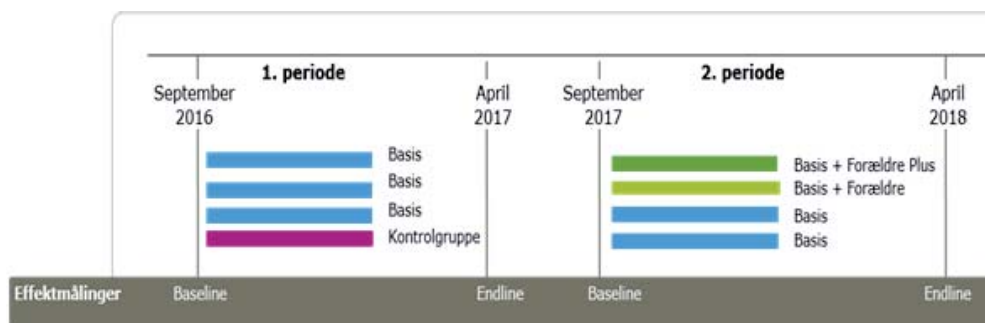
EFFEKTSTUDIET OG LODTRÆKNINGSFORSØG

- Medvirkende vuggestuer og legestuegrupper er tilfældigt udvalgt (undgå forskelle mel. grupper)
- Fire måder at deltage på (fire grupper) – også tilfældigt fordelt – i de to perioder
- Kontrolgruppe vigtigt for at kunne måle sprogligt udbytte *udover normal udvikling*

	1. periode, sep. 16 – april 17	2. periode sep. 17 – april 18
Gr. 1	Sædvanlig praksis (kontrol-gruppe)	Vi lærer sprog - basis
Gr. 2	Vi lærer sprog – basis	Vi lærer sprog – basis
Gr. 3	Vi lærer sprog – basis	Vi lærer sprog – forældresamarb.
Gr. 4	Vi lærer sprog – basis	Vi lærer sprog – forældresamarb. med feedback

3

INDSATSGRUPPER FORDELT PÅ TID

4

SPØRGSMÅL I EFFEKTSTUDIET

I hvilket omfang har indsatserne:

- Styrket trivsel og læring hos *alle* børn i dagtilbuddene?

Hvilke forhold har betydning for implementeringen og effekten af indsatsen?

- Implementeringskonteksten i dagtilbuddet?
- Viden og holdninger hos dagplejere og pædagoger?
- Læringsmiljøet i hjemmet?
- Børns baggrund, alder mv.

Hvad betyder øget implementeringsstøtte for effekten?

5

HVORDAN VURDERER VI EFFEKTEN?

Indsatsen

- Effektmål
 - Børnenes sproglige udvikling – forælder rapport (CDI, "matematik"-tjekliste) og ny sprogvurdering
 - Børnenes udvikling af sociale kompetencer og "ihærdighed"

Forhold, der påvirker effekten

- Moderatorer
 - Eksisterende pædagogisk praksis
 - Børne-, forældre- og pædagogkarakteristika
 - Implementeringsmiljø i dagtilbuddene
 - Gennemførelsen af indsatsen (hvor meget og hvordan?)

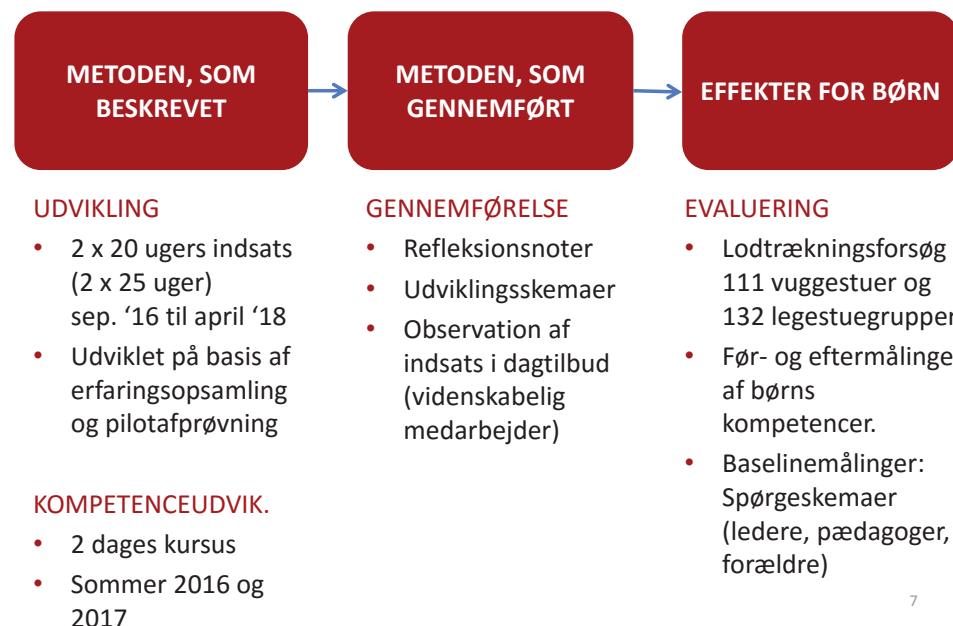
6

OVERSIGT OVER DATAINDSAMLING

Måleredskabets navn	Hvem?	Hyppeghed	Formål
Spørgeskema om dagtilbuddets rammer (Kontekstmåling)	Pædagogiske medarbejdere og pædagogiske ledere	En gang	Viden om dagtilbuddenes strukturelle og kulturelle rammer og pædagogisk praksis
CDI, sprogvurdering, SEAM og spørgeskema om før-matematik	Sprogansvarlig Pædagogisk personale	En vurdering af hvert barn i førmålingen og en vurdering af hvert barn i eftermålingen	Viden om børns sproglige forståelse, ihærdighed og matematisk forståelse
Spørgeskema om læringsmiljø i barnets hjem	Forældre	En gang	Indhente viden om understøttende aktiviteter og samvær mellem forældre og barn i hjemmet
Refleksionsnoter	Pædagogiske medarbejdere	En gang ugentligt for hver stue/gruppe	Viden om deltagelse og udbytte af aktiviteter. Afsæt for pædagogiske medarbejders refleksion over de gennemførte aktiviteter
Kompetenceudviklings-skema for hvert barn	Pædagogiske medarbejdere	Udfyldes for hvert barn hver 4. uge i løbet af indsatsen (i alt fem gange)	Give pædagogiske medarbejdere viden om barnets udvikling i forhold til læringsmålene
Refleksionsnoter	Pædagogiske ledere	Udfyldes hver 4. uge (i alt fem gange)	Viden om leders understøttelse af indsats, refleksion over lederens egen rolle

DESIGN AF EFFEKTSTUDIET

7

SUMME-SPØRGSMÅL - IGEN

Er din holdning stadig den samme til de to spørgsmål fra indledningen, eller har noget ændret sig?

1. Overordnet: Hvad er det vigtigste for dig i dit arbejde med børn i dagpleje/vuggestue?
2. Hvad er dine forventninger mht. at deltage i afprøvningen af denne sprogindsats?

9

HVAD ER PÆDAGOGISK KVALITET?

1

MÅL FOR INTRODUKTIONSKURSUS

FORMÅL

1	Opnå viden, refleksion og forståelse for motivation, udvikling og evaluering af indsatsen
2	Opnå viden og refleksion over, hvad kvalitet i pædagogisk praksis er
3	Opnå viden, refleksion og træning i gennemførelsen af indsatsen
4	Opnå viden, refleksion og træning i brug af materialer og understøttende redskaber
5	Opnå viden om dokumentationsredskaber, der skal anvendes i studiet

2

FOKUS ER PÅ OM DEN VOKSNE...

- .. skaber en god stemning?
- .. er opmærksom på det enkelte barns behov?
- .. styrer situationen eller lader barnet/børnene være med?
- .. har klare forventninger til børnene?
- .. skaber en situation barnet/børnene kan lære af?
- .. faciliterer læring og udvikling?
- .. følger op på, hvad barnet/børnene siger?
- .. giver barnet/børnene mange muligheder for at snakke?
- .. er en god sprogmodel?

4

Dimension	Mål for scoring	Scoring
Miljø	- Fysisk nærhed - Pædagogisk personale matcher barns ansigtsudtryk - Roser (ja!, super fint, hvor er I gode) - Entusiasme og varm stemmeføring - Øjenkontakt, orienterer krop mod barn	HØJ
Voksnes sensitivitet	- Responderer på det barn siger og gør, kommenterer og udpeger - Opmærksom på barns forståelse	HØJ
Opmærksomhed på barnets perspektiv	- Inddrager børn ved at stille åbne spørgsmål (hvad kan I se?) - Børn må gerne byde ind, pege og kommentere	HØJ
Adfærdsregulering	Varm berøring og positiv irettesættelse (ej, vil du være sød at stoppe)	HØJ

5

GODE SPROGMODELLER ER VIGTIGE

- Høj interaktionskvalitet ("proceskvalitet") påvirker børns sprogkompetencer og socio-emotionelle udvikling positivt (Bleses et al. 2015, Burchinal et al, 2012 metaanalyse, Pianta 2008, Justice et al 2008, Nichid 2001)
- Jo højere kvalitet, jo højere understøttelse af børnenes læring, jo højere kompetencer

7

Dimension	Mål for scoring	Scoring
Facilitering af læring og udvikling	- Udpeger titel, taler om bog, finde personer og ting i bog - Børn inddrages aktivt (hvad kan I mere se, hvad skal vi så gøre, hvad skal de så, hvor tror I de er henne her)	HØJ
Kvalitet af feedback	- Viser og modellerer (ja, der sidder en og får sko på) - Roser børn (lige så dygtige som jer, I tørrer også selv op)	MELLEM
Sprogmodel	- Sætter ord på børns handlinger - Stiller åbne spørgsmål og bruger avanceret sprog (illustreret, vinker, bold (sparke), ballon)	MELLEM

6

ØVELSE

- Sæt jer sammen parvis.
- Diskuter:
 - Hvordan ville en video af et eksempel på jeres egen daglige praksis se ud. Hvad ville vi se meget af? Hvad ville vi se mindre af?
 - Hvilke tanker har det givet jer i forhold til jeres egen praksis?

8

BÆRENDE ELEMENTER I INDSATSEN

1

MÅL FOR INTRODUKTIONSKURSUS

FORMÅL

- 1 Opnå viden, refleksion og forståelse for motivation, udvikling og evaluering af indsatsen
- 2 Opnå viden og refleksion over, hvad kvalitet i pædagogisk praksis er
- 3 Opnå viden, refleksion og træning i gennemførelsen af indsatsen
- 4 Opnå viden, refleksion og træning i brug af materialer og understøttende redskaber
- 5 Opnå viden om dokumentationsredskaber, der skal anvendes i studiet

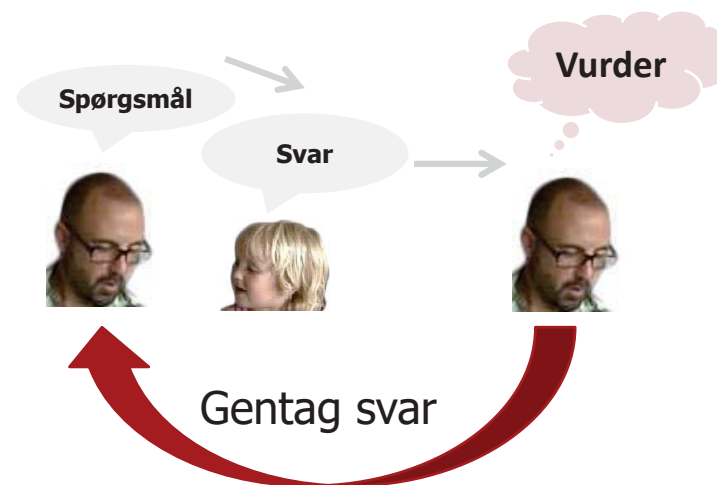
2

INDSATS: INTERAKTIONER AF HØJ KVALITET

- Interaktioner af høj kvalitet med rige samtaler med flere ture i centrum (proceskvalitet)
 - Følelsesmæssig understøttelse
 - Rige læringsmuligheder, der understøtter de kompetencer børn har brug for både her og nu og på længere sigt
 - Balancerede samtaler hvor både den voksne og barnet har "lytte- og tale-ret"
 - Tilgodese det enkelte barns behov både følelsesmæssigt og for læringsmæssig understøttelse og udfordring
- Indsatsen består af en masse redskaber, der understøtter jeres omsætning af intentionen til pædagogisk praksis

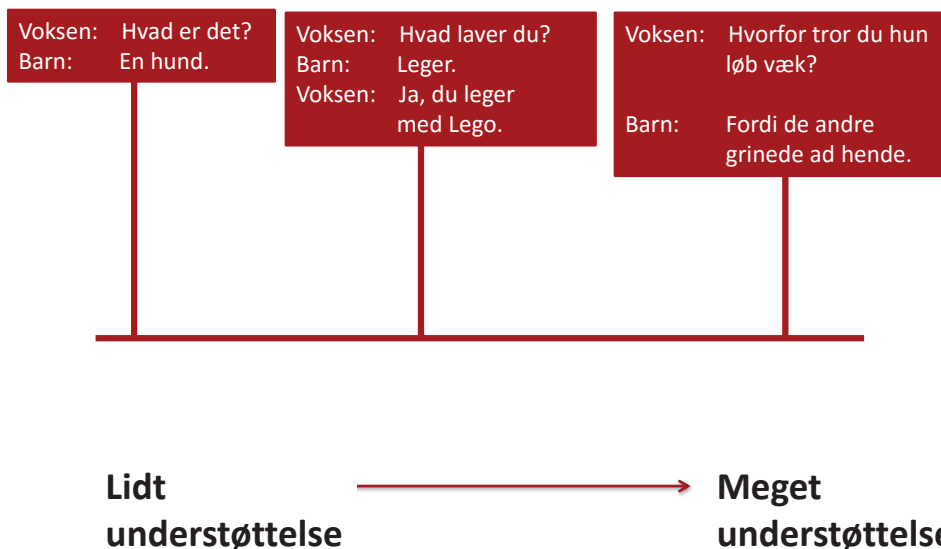
3

MODEL FOR UNDERSTØTTENDE SAMTALER

- ✓ Understøttende tilpassede samtalestrategier
- ✓ Kognitivt udfordrende indhold

SAMTALEKVALITET (UNDERSTØTTELSE)

BÆRENDE ELEMENTER I INDSATSEN

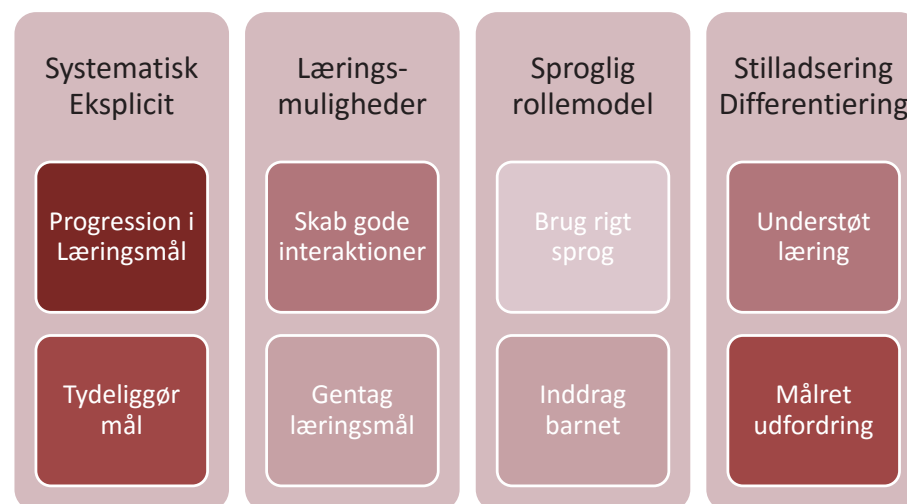
OVERBLIK OVER INDSATSEN

AKTIVITETS- RAMME	BÆRENDE ELEMENTER	MATERIALER
• 5 temaer • Fordybelse • Fokus • Udforskning	• Systematisk og eksplicit • Rige Læringsmuligheder • Sproglig rollemodel • Stilladsering Differentiering	• Aktiviteter (børn) • Interaktionsstrategier (voksne)

- 2 x 20-ugers intervention (over 2 x 25 uger) i 2016 og 2017
- 2 storgruppe og 2 smågruppe-Fordybelsesaktivitet ugentligt
- En individuel fokussituation med hvert barn per uge

BÆRENDE ELEMENTER (FORANDRINGSTEORI)

BÆRENDE ELEMENTER (FORANDRINGSTEORI)

Evaluering
(indsats)

Hvordan gik
det?
(indsats)

Udvikler
børnene sig?

- Lave løbende notater på Ugeskema
- Personale samles sidst på ugen og udfylder refleksionsnoter sammen i Results (Dagplejeren udfylder skema alene, men kan dele erfaringer mht. planlægning i Legestuegruppen)
- Udviklingsskemaer udfyldes efter hvert tema

9

SYSTEMATISK OG EKSPLICIT TILGANG

- Bygger på forskning om hvordan børn lærer
 - Hjernearkitektur og udviklingskompetencer bygges "fra bunden"
 - Nemme læringsmål før sværere
- Gør læringen tydelig for børnene
 - Det er nemmere at lære, hvis man ved, hvad man skal fokusere på
 - Mange gentagelser og faste læringsmål øger læringsmuligheder
 - Forklar, demonstrer og tænk højt, bryd op i mindre dele, passende eksempler og modeksempler, "kræv" hyppige svar og bekræft barnet, organiser viden

HVORFOR FOKUS PÅ UNDERSTØTTENDE STRATEGIER?

- Understøttende sprogstrategier er kommunikative teknikker, som pædagogen (og forældrene) kan bruge til at støtte og styrke barnets kompetencer i interaktioner og samtaler
- Tilegnelse af alle sproglige begreber (konkret, abstrakt mm.) understøttes af brugen af disse strategier
- Sprogstrategierne kan virke intuitivt nemme at anvende, men ny forskning viser, at danske pædagoger ikke anvender dem særligt ofte i hverdagssamtaler med børnene.

11

LÆRINGSREDSKABER TIL INTERAKTIONER

Vi har udviklet redskaber til at understøtte interaktioner af høj kvalitet

UNDERSTØTTENDE STRATEGIER

- Den gode samtale
- Vi lærer nye ord
- Læringsstigen

STRATEGIER FOR UNDERSTØTTELSE AF IHÆRDIGHED

- Ihærdighed når børn leger sammen
- Ihærdighed når et barn gennemfører en aktivitet

12

Den gode samtale

RELATER TIL NOGET BARNET KENDER

Se en stor bil!

Det er en bus. Ligesom den bus vi kører med når vi skal på tur.

BRUG ÅBNENDE SPØRGSMAAL

Hvor kører din bus hen?

HJÆLP BARNET MED AT SÆTTE ORD PÅ

Traktor...

Ja, hvis man kører med bussen ud på landet, kan man se en traktor.

LEG MED SPROGET NAR DET ER MULIGT

Lille Lise, lille Lise fik en dukke fin...

FORTOLK OG UDVID HVAD BARNET SIGER

Ja, dukken har tøj på. Det er en fin kjole, den er rød.

Dukken har tøj på!

LYT TIL BARNET OG FØLG OP

Har du mange dukker derhjemme? Hvad hedder dine dukker?

FORKLAR ORD BARNET IKKE KENDER I FORVEJEN

Blød dukke!

Ja, dukken er blød. Det er en klødedukke, den er blød, fordi den er lavet af stof.

teg og læring i vuggestuen

TEGTONIS BARNFORSKNINGSCENTER

VI LÆRER nye ORD

Her er det nye ord sandal

Ord fra samme kategori:

Sandaler er en slags sko. Det er støvler også. Dem tager vi bare på når det er koldt.

Få barnet til at vise kendskab:

Kan du finde andre sandaler her i garderoben?

Mange gentagelser:

Hvor er det en flot sandal du har på. Se sandalen er blå. Hov, tæerne stikker ud af sandalen

Relater til kendte ord:

Du ved godt hvad sko betyder, ikke? En sandal er en slags sko man bruger når det er varmt. Se tæerne kan stikke ud! Det er en åben sko

Eksempler og mod-eksempler:

Klip-klapper er også sandaler, men det er stræmper ikke, selvom de også sidder på fødderne

teg og læring i vuggestuen

TEGTONIS BARNFORSKNINGSCENTER

LÆRINGSSTIGEN - DIFFERENTIERING AF INDSATSEN OVER FOR DET ENKELTE BARN

LÆRINGS-STIGEN

GØR-DET-NEMMERE

GIVE SVARET

- Se, trojen er rød. Hvilken farve har trojen?

HJÆLPES AD

- Skal vi hjælpes ad med at finde krusene på rullebordet?

BEGRÆNSE VALG

- Er det en sko eller en støvle?

LÆRINGS-STIGEN

GØR-DET-SVÆRERE

FORUDSIGE

- Når du har fået ren ble på, hvad tror du så vi skal?

GENERALISERE

- Se det er en tomat. Har du også grøntsager med i madkassen?

ARGUMENTERE

- I dag skal vi have regntøj på. Hvorfor skal vi det?

17

18

EKSEMPLER PÅ IHÆRDIGHED I FORBINDELSE MED GENNEMFØRELSEN AF EN AKTIVITET

IHÆRDIGHED

Gennemførelse af en aktivitet ...

Puslespil

HUKOMMELSE

For at barnet kan lægge et puslespil, skal det bruge sin hukommelse til at huske hvad det allerede har gjort og hvad der er det næste skridt

fx huske hvor det allerede har lagt en puslespilsbrik der ikke passede

VEDVARENDE OPMÆRKSOMHED

For at kunne gennemføre en aktivitet er vedvarende opmærksomhed nødvendig

fx at have opmærksomheden rettet mod at færdiggøre puslespillet

BEHOVSUDSÆTTELSE

For at forblive fokuseret må barnet kontrollere sine impulser

fx dæmpe sin frustration når det ikke lykkes at finde den rigtige brik og i stedet være vedholdende og færdiggøre puslespillet

FØLELSERMÆSSIG REGULERING

For at kunne færdiggøre puslespillet må barnet udsætte sine behov

fx overvinde lysten til at lege en leg med de andre børn før puslespillet er lagt

Foto: Tryk & Tryk

20

EKSEMPLER PÅ IHÆRDIGHED I SOCIALE SAMMENHÆNGE

IHÆRDIGHED

Sociale sammenhænge

HUKOMMELSE
Når børn spiller bold, bruger de hukommelsen til at huske spillets regler
fx at man skiftes til at kaste bolden

VEDVARENDE OPMÆRKSOMHED
Når børn leger en leg sammen, må de fokusere deres opmærksomhed på legen og reagere i tide
fx have fokus på bolden

BEHOVSUDSÆTTELSE
Når børn leger sammen er de nødt til at kontrollere deres umiddelbare impulser og udsætte egne behov
fx vente til det bliver deres tur eller vente med at få hjælp

FØLELSERMÆSSIG REGULERING
Når børn leger sammen opstår der både positive og negative følelser der skal reguleres hvis de bliver en hindring for legen
fx vrrede hvis det andet barn ikke kaster bolden tilbage

TRYGFONDENS BØRNEFORSKNINGSCENTER

22

ØVELSE: HVILKE BÆRENDE ELEMENTER KAN MAN SE I VIDEOEN?

23

OVERBLIK OVER MATERIALER

TYPE	FORMÅL
UGESKEMA	Planlægge indsats Registrere implementering
VEJLEDNING	Gennemførelse af indsats
PLAKATER (VOKSNE)	Understøtte bærende principper i indsatsen i interaktion med børn
MATERIALER (BØRN)	Understøtte gennemførelse af indsats (læringsområder og målord)
REFLEKSIONSNOTER	Evaluerings af indsats (dokumentation)
UDVIKLINGSSKEMAER	Evaluerings af børns udvikling

UGESKEMA ("UGENTLIG MANUAL")

Tema: DYR OG NATUREN

UGESKEMA FOR UGE 9 1. At kunne fortælle og bruge typiske ord for ting, begreber og handlinger med dyr, natur, klima, årstider, årstider. 2. At kunne fortælle om en længere samtale.		MÅL FOR SPROG 1. At kunne fortælle og bruge typiske ord for ting, begreber og handlinger med dyr, natur, klima, årstider, årstider. 2. At kunne fortælle om en længere samtale.		PRÆSENTATION 1. At kunne fortælle om en længere samtale.	
ØKONOMI • Begreber: "Den gode samtal" • Plakat: "Hvad er det?" • Plakat: "Hvad er det?" • Plakat: "Hvad er det?"	MAKROKOSMOS • Begreber: "Den gode samtal" • Plakat: "Hvad er det?" • Plakat: "Hvad er det?" • Plakat: "Hvad er det?"	PLANLAGTE AKTIVITETER • Begreber: "Den gode samtal" • Plakat: "Hvad er det?" • Plakat: "Hvad er det?" • Plakat: "Hvad er det?"	SAJLING (DIN) • Begreber: "Den gode samtal" • Plakat: "Hvad er det?" • Plakat: "Hvad er det?" • Plakat: "Hvad er det?"	GRUPPER (DIN) • Begreber: "Den gode samtal" • Plakat: "Hvad er det?" • Plakat: "Hvad er det?" • Plakat: "Hvad er det?"	ANDRE SITUATIONER (DIN) • Begreber: "Den gode samtal" • Plakat: "Hvad er det?" • Plakat: "Hvad er det?" • Plakat: "Hvad er det?"
UDFØRSEL • Begreber: "Den gode samtal" • Plakat: "Hvad er det?" • Plakat: "Hvad er det?" • Plakat: "Hvad er det?"	LISTE OVER EGENE MATERIALER • Begreber: "Den gode samtal" • Plakat: "Hvad er det?" • Plakat: "Hvad er det?" • Plakat: "Hvad er det?"	UNDERSTØTTELSE AF UDØRSEL • Begreber: "Den gode samtal" • Plakat: "Hvad er det?" • Plakat: "Hvad er det?" • Plakat: "Hvad er det?"	FØJEDAGENS PERSONAL • Begreber: "Den gode samtal" • Plakat: "Hvad er det?" • Plakat: "Hvad er det?" • Plakat: "Hvad er det?"		

- Nyt skema til hver uge – 4 til hver af de 5 temaer
- Indeholder mål (nemme-middel-svære)
- Fokus på at understøtte ihærdighed ifm. alle aktiviteter og lege
- Liste over tilgængelige materialer til hver aktivitetsramme

25

LÆRINGSOMRÅDER

ORDFORRÅD
Begreber (hverdagsord, rum, tid, former, størrelser, mønstre mm.)

SPROGBRUG
Komplekst sprog i rige samtaler og med mange samtaleure

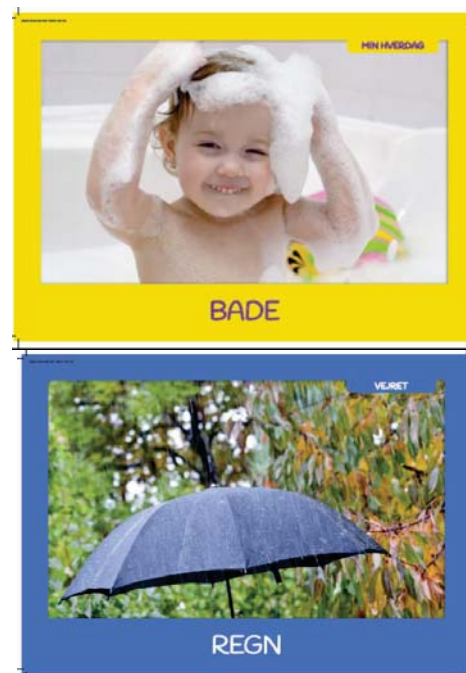

IHÆRDIGHED
Understøttelse af hukommelse, opmærksomhed, følelsesmæssig regulering

26

FEM TEMAER

- Min Hverdag
- Vejret
- Dyr og naturen
- Familien
- Ud i verden

27

TEMAER

28

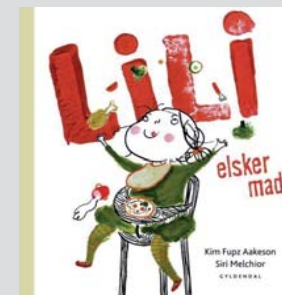
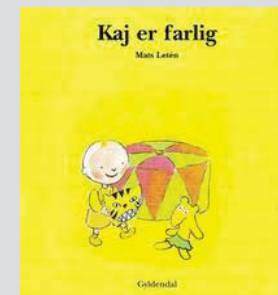
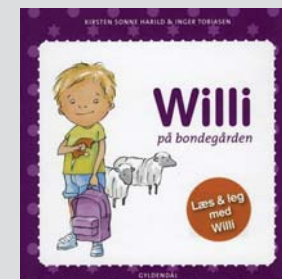

MATERIALER TIL BØRN

- Bøger der er relateret til temaer og læringsområder (5 i alt)
- Store billedkort med målord
- Små billedkort med målord x 2
- Plakater med målord – til børnehøjde

29

Bøger der udleveres til brug i Fordybelse - kun forslag, andre kan også bruges

MATERIALER TIL VOKSNE (PLAKATER)

31

TRE NIVEAUER

Indsatsen har tre niveauer inddelt efter graden af struktur, og hvem der tager initiativ:

- FORDYBELSE
- Voksnes initiativ

- FOKUS
- Voksnes initiativ

- UDFORSKNING
- Børns initiativ

32

AKTIVITETER MED FORDYBELSE

- Samling og gruppeaktivitet – voksnes initiativ
- Opgave: introducere og lege med målord samt understøtte ihærdighed
- Aktiviteter: eget valg, men forslag findes i aktivitetsdatabase, der er tilgængelig fra Results
- Inspiration og understøttelse: materialer til børn samt plakat med ugens målord og plakat med understøttende strategier
- Gennemføres fire gange om ugen for alle børn (fx stor-gruppeaktiviteter samt små grupper to gange om ugen)

FORDYBELSE: VIDEOEKSEMPEL

34

Tema: MIN HVERDAG

UGESKEMA FOR UGE 1		MÅL FOR SPROG:	MÅL FOR SPROG:	IHÆRDIGHED:
		1) At kunne forstå og bruge typiske ord for ting, begivenheder og handlinger: jakke, sokker, vinke, dele, gul, blå 2) At kunne føre en længere samtale	At kunne genkende og bruge de mindste talord: 1, 2, 3	Opmuntre børn til at fastholde opmærksomheden i længere tid og understøtte børn i at færdiggøre aktiviteter
RAMME	MATERIALER	NOTER		
FORDYBELSE	- Bøger - Små og store billedkort med målord	PLANLAGTE AKTIVITETER: Dialogisk læsning med målord (ma-gr1, to-gr2) Sangleg med hai (ti-gr1, on-gr2)		
		SAMLING (BØRN): Mai: intro: målord med bøger og kort To: samtale med børn om deres dag med inddragelse af mål for sprog		
		GRUPPER (BØRN): Gr1: Salma, Viktor, Mahmood, Alina og Esther Gr2: Lauritz, Sylvestre, Magnus, Simone og Ea		
FOKUS	- Plakat: "Den gode samtale" - Plakat: "Vi lærer nye ord" - Plakater: ihærdighed - Plakat: Læringsstigen - Plakater med målord	BLESKIFT (BØRN):	GARDE (BØRN):	ANDRE SITUATIONER (BØRN):
UDFORSKNING	- Store billedkort med målord - Fotos af hverdagen - Plakater med målord	LISTE OVER EGNE MATERIALER:	UNDERSTØTTELSE AF UDFORSKNING:	PÆDAGOGISK PERSONALE:

FOKUS I HVERDAGSSITUATIONER

- Individuel eller gruppe – voksnes initiativ
- Særligt fokus på sprog og begreber i samtalen med det enkelte barn ifm. bleskift, garderobe, på legepladsen og under måltidet
- Den gode samtale er i centrum
- Inspiration og understøttelse: plakat med ugens målord og plakat med understøttende strategier
- Gennemføres mindst én gang om ugen med hvert barn
- Markeres i skema hvilke børn samtalerne er foregået med, og hvilke område der har været fokus på

FOKUS – SPROG

Tema: MIN HVERDAG

UGESKEMA FOR UGE 1		MÅL FOR SPROG: 1) At kunne forstå og bruge typiske ord for ting, begivenheder og handlinger: jakke, sokker, vinke, dele, gul, blå 2) At kunne føre en længere samtale	MÅL FOR SPROG: At kunne genkende og bruge de mindste talord: 1, 2, 3	IHÆRDIGHED: Opmuntre børn til at fastholde opmærksomheden i længere tid og understøtte børn i at færdiggøre aktiviteter
RAMME	MATERIALER	NOTER		
FORDYBELSE 	• Bøger • Små og store billedkort med målord	PLANLAGTE AKTIVITETER:	SAMLING (BØRN):	GRUPPER (BØRN):
FOKUS 	• Plakat: "Den gode samtale" • Plakat: "Vi lærer nye ord" • Plakater: Ihærdighed • Plakat: Læringsstigen • Plakater med målord	BLESKIFT (BØRN): Mat: Eas, Mag, Syl, Sol, Vik, Sim, Lær, Mah, Alm, Ely SPROG: Sol, Mah, Ely, Alm, Vik, Lær, Syl, Mag, Sim, Eas	GARDELOBE (BØRN): Mat: Mag, Syl, Lær SPROG: Ely, Alm, Mag, Mah	ANDRE SITUATIONER (BØRN): MAT: Sol, Lær, Syl, Eas SPROG: Eas, Vik
UDFORSKNING 	• Store billedkort med målord • Fotos af hverdagen • Plakater med målord	LISTE OVER EGNE MATERIALER:	UNDERSTØTTELSE AF UDFORSKNING:	PÆDAGOGISK PERSONALE:

Vi lærer sprog i vuggestuen og dagplejen

TRYKFORLØB BØRNEFORSKNINGSCENTER

UDFORSKNING UNDER BØRNEINITIERET LEG

- Individuel eller i gruppe – børneinitieret
- Der skabes zoner i børnehøjde, som børnene udforsker alene eller i grupper
- Inspiration og understøttelse: Materialer kan være store billedkort med målord, klistermærker til vinduer eller andet relateret til temaet, naturmaterialer...materialer placeres i børnehøjde
- Voksne er opmærksomme på børns udforskning og understøtter barnets læring i situationen vha. strategier, fokus på målord mm.

UDFORSKNING: VIDEOEKSEMPEL

Tema: MIN HVERDAG

UGESKEMA FOR UGE 1		MÅL FOR SPROG:	MÅL FOR SPROG:	IHÆRDIGHED:
		1) At kunne forstå og bruge typiske ord for ting, begivenheder og handlinger: jakke, sokker, vinke, dele, gul, blå	At kunne genkende og bruge de mindste talord: 1, 2, 3	Opmuntre børn til at fastholde opmærksomheden i længere tid og understøtte børn i at færdiggøre aktiviteter
RAMME	MATERIALER	NOTER		
FORDYBELSE	• Bøger • Små og store billedkort med målord	PLANLAGTE AKTIVITETER:	SAMLING (BØRN):	GRUPPER (BØRN):
				
FOKUS	• Plakat: "Den gode samtale" • Plakat: "Vi lærer nye ord" • Plakater: ihærdighed • Plakat: Læringsstigen • Plakater med målord	BLESKIFT (BØRN):	GARDEROBE (BØRN):	ANDRE SITUATIONER (BØRN):
				
UDFORSKNING	• Store billedkort med målord • Fotos af hverdagen • Plakater med målord	LISTE OVER EGNE MATERIALER:	UNDERSTØTTELSE AF UDFORSKNING:	PÆDAGOGISK PERSONALE:
		Støv med høj Kasse med sokker (kan tælles) Byssekladder og træbænk	MAT: Syl, Eln, Lau SPROG: Lau, Mah	Ma-ti Hanne (indtil frokost) Omfri: Torben Tutor: Kirsten

Vi lærer sprog i vuggestuen og dagplejen

TRYGTFONDENS BØRNEFORSKNINGSCENTER

1

INTRODUKTION TIL LÆRINGSOMRÅDER OG LÆRINGSMÅL

1

MÅL FOR INTRODUKTIONSKURSUS

FORMÅL

- 1 Opnå viden, refleksion og forståelse for motivation, udvikling og evaluering af indsatsen
- 2 Opnå viden og refleksion over, hvad kvalitet i pædagogisk praksis er
- 3 Opnå viden, refleksion og træning i gennemførelsen af indsatsen
- 4 Opnå viden, refleksion og træning i brug af materialer og understøttende redskaber
- 5 Opnå viden om dokumentationsredskaber, der skal anvendes i studiet

2

6 PRINCIPPER FOR BØRNS SPROGTILEGNELSE

Ord de hører mest

Ord der interesserer dem

Læres bedst i interaktiv og understøttende kontekst

Læres bedst i meningsfulde kontekster

Høre forskellige eksempler

Ord og "grammatik" hænger sammen

INTRODUKTION TIL LÆRINGSOMRÅDER

- Introduktion til tidlige milepæle inden for sprog og ihærdighed
- Introduktion til mål i indsats
- Særlige øvelser til ihærdighed

Dag 2 introduceres der til, hvordan mål kan understøttes i interaktioner og dialog via understøttende strategier

4

ARBEJDET MED TO LÆRINGSOMRÅDER OG -MÅL

SPROG:

Møde mange begreber, komplekst sprog, rige samtaler og samtaleure

IHÆRDIGHED:

Opmærksomhed
Engagement i aktiviteter
Vedholdenhed
Udsætte behov

HUSK....at små børn også får udbytte selv om de fx ikke lærer et bestemt ord!

- Overordnede mål gentages for hvert tema
- Progressionen i de enkelte "målord" ses i sværhedsgraden på tværs af tema
- Nogle målord gentages over de 20 uger
- Ikke aldersopdelte mål (let – mellem – svære)
- **Læringsområder hænger sammen (fx lære nye ord for mønstre, lære ord om følelser)**

4

HVORFOR ER ORDFORRÅD OG TIDLIG SPROGBRUG VIGTIGT?

Forskning viser, at:

- Omfanget af ordforrådets størrelse har betydning for barnets evne til at forstå og fortolke hvad der sker i verdenen
- Ordforråd spiller en vigtig rolle for opbygning af gode sproglige kompetencer (Bleses et al., 2007)
- Tidligt ordforråd kan relateres direkte til udviklingen af senere sprog- og læsefærdigheder (Bleses et al., 2016)

LÆRINGSOMRÅDET SPROG

MILEPÆLE I BØRNS SPROGBRUG OG ORDFORRÅD

Børn udvikler deres sproglige kompetencer hurtigt fra 8-10 måneder, hvor de begynder at kunne forstå de første ord, til det 4. år, hvor de grundlæggende sproglige kompetencer er på plads.

CENTRALE SPROGLIGE MILEPÆLE OMFATTER

- Gestik, inkl. øjne, fra fødsel
- Lyde og lydcombinationer, ca. ½ år
- Forståelse og brug af ord, ca. 1 år
- Kombination af ord (sætningsdannelse), ca. 2 år
- Grammatik (endelser, syntaks), ca. 2 år
- Sprogbrug (kommunikativ, narrativer) ca. 2 år

8

HVAD LÆRER DE HELT SMÅ?

- 1-årige lærer måske ikke ordet "jakke" når du siger "Se en jakke". Men dette får barnet bl.a. ud af det:
 - Får styrket det lydlige system med flere eksempler på vokaler og konsonanter
 - Sproget etablerer personlig kontakt "Vi har noget sammen"
 - "Lærer at lære". Den voksne vil mig noget. Social kontakt stimulerer ønsket om at "knække koden"
 - Forstår gradvist at der er en relation mellem det som I sammen retter opmærksomheden mod (jakke), og det der siges

10

SPROGTILEGNElsen BEGYNDER TIDLIGT

- Begynder helt fra (faktisk lidt før) fødslen
- 0-12 mdr.: etablerer sprogets lydsystem (vokaler, konsonanter)
 - Har brug for at høre sprog selv om de ikke kan forstå: Snak, læs, fælles opmærksomhed
 - Lærer at man kan kommunikere med lyde
- 12-20 mdr.: Begynder at bygge ordforråd.
 - Har brug for mange gentagelser og eksempler
- Lærer en masse trods voksen "enetales" i perioder

9

SPROG HOS DE MINDSTE

11

0 – 12 MÅNEDER

TYPISK UDVIKLING <12 mdr.

- Lyde, gråd (5 mdr.)
- Kanonisk pludren (8 mdr.)
- Forstår enkelte ord og få faste vendinger
- Bruger gestik til kommunikationen
- Kan have fælles opmærksomhed
- Kan afkode andres intentioner

TYPISK UDVIKLING 12 mdr.

- Forstår faste ord/vendinger (fysisk behov → socialt)
- 50% siger første ord ved 12 mdr. (fleste ord begynder med /m/ og /b/)
- Hverdagsord ("behov")
- Over-/undergeneralisering
- Eksplosiv ordvækst fra 20 mdr.)

12

DE FØRSTE ORD - AFHÆNGIG AF KØN OG OM BARNET HAR SØSKENDE

TOP 10- SIGER

- mm
- hej
- vov
- årnn
- hej-hej
- tak
- grr
- far
- borte tit
- mad

TOP 10- ♀

- dukke
- kjole
- baby
- tegne
- fin
- hej
- læse
- farmor
- faster

TOP 10- ♂

- bus
- tissemand
- støvsuger
- tog
- lys
- lastbil
- bil
- årnn
- saks

TOP 10

- søster
- arm
- bror
- saks
- bide
- hvor
- slå
- danse
- tørstig

Fx Wehberg et al., 2007, 2008; Wehberg, 2009, Bleses et al., 2007; Vach, 2009)

13

MARKANTE INDIVIDUELLE FORSKELLE I SPROGUDVIKLING

Udvikling i antal ord børn kan *sige*

	16 mdr.	36 mdr.
Gennemsnit	0	600
10% langsomste	0	360
10% hurtigste	80	725

Fx Bleses et al., 2007; 2008; Bleses, Vach & Wehberg, 2009; Wehberg, 2009, Vach, 2009

14

SPROG HOS DE STORE

15

24 – 36 MÅNEDER

TYPISK UDVIKLING 24 mdr.

- Flere lydcombinationer med lydlige tilpasninger
- Forstår flere hundrede ord (20 mdr. 212)
- Siger 254 ord (+kontekst) (ca. 65% forståeligt)
- Kombinerer ord (ca. 4)
- Anvender komplekst sprog
- Kommunikative funktioner, samtaler og narrativer

TYPISK UDVIKLING 36 mdr.

- Fleste lydcombinationer med få lydlige tilpasninger
- Forstår tusinder af ord (1500-2000?)
- Siger 613 ord (- kontekst) (ca. 80% forståeligt)
- Kombinerer ord (ca. 8)
- Mere komplekst sprog
- Kommunikative funktioner, samtale og narrativer

VÆKST I BØRNS PRODUKTIVE ORDFORRÅD

- Dramatisk vækst i ordforråd omkring 2 års alderen
- **Gennemsnitligt lærer børn 400 ord fra 21-30 mdr.**
- **Næsten to ord om dagen! Senere endnu flere**
- Evne til at bruge avanceret sprog og sætte ord sammen til sætninger hænger mere sammen med ordforrådets størrelse end med barnets alder

Fx Bleses et al., 2007; Vach, 2009

17

LÆRINGSMÅL FOR SPROG

18

LÆRINGSMÅL FOR ORDFORRÅD

Understøtte at børnene kan forstå og bruge

- Ord for rummelige begreber
- Ord der har med tid at gøre
- Ord for følelser
- Ord for ting, begivenheder og handlinger
- De mindste talord
- Ord for typiske former, fx trekant, firkant, cirkel
- Ord for størrelser og mængder
- Ord for mønstre, fx stribet, ternet

19

LÆRINGSMÅL FOR SPROGBRUG

Understøtte udvikling af børns sprogbrug inden for følgende kategorier:

- At kunne fortælle om sig selv og egne oplevelser
- At kunne fastholde en samtale om det samme emne
- At kunne anvende principperne for turtagning
- At kunne føre en længere samtale

20

ØVELSE – GENKEND LÆRINGSMÅL FOR SPROG

21

ØVELSE – GENKEND LÆRINGSMÅL FOR SPROG

LÆRINGSOMRÅDET IHÆRDIGHED

23

OPMÆRKSOMHED

Overholdelse af regler

Følelser

Engagement i opgaver

Fleksibilitet

SELVREGULERING

Hukommelse

Selvkontrol (behovsudsættelse)

Koncentration

Planlægning

Vedholdenhed

Vente

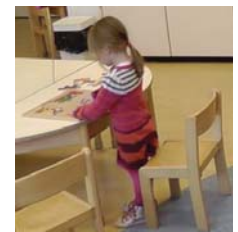
HVORFOR ER IHÆRDIGHED VIGTIG?

- Forudsiger sociale færdigheder fordi..
 - Børn med bedre behovsudsættelse (selvkontrol) har bedre relationer til kammerater, og er mere afholdt af kammerater
 - Børn med bedre følelsesmæssig regulering har færre adfærdsproblemer (indadrettede og udadrettede)
- Forudsiger senere læring af læsning, matematik og er mere vigtig end IQ fordi..
 - Børn har brug for at sidde stille og lytte til læreren for at lære
 - Børn som kan fokusere deres opmærksomhed, og har bedre hukommelse, samler flere ting op i skolen
 - Børn med bedre følelsesmæssig regulering kan bedre lide at lære

DEFINITION AF IHÆRDIGHED (SELVREGULERING)

- Evnen til at kontrollere opmærksomhed, tanker, følelser og handlinger optimalt til de krav som en bestemt situation kræver
- Evnen til at regulere og tilpasse adfærd til omstændighederne
 - formulere, planlægge og udføre, samt at kontrollere egen adfærd
 - Korrigere adfærd baseret på selvbevidsthed i forhold til den sociale og miljømæssige sammenhæng

IHÆRDIGHED I PRAKSIS

IHÆRDIGHED UNDER LEG

Måltrettet adfærd

“hvor er panden?”

spejler et æg i en gryde

æg på tallerken

“hvor er den anden pølse?”

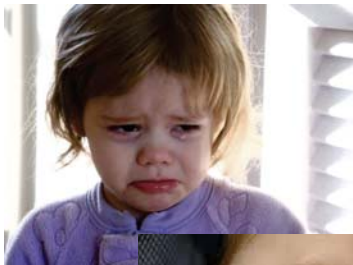

“sandwich er klar”

tid til frokost

SELVREGULERING I PRAKSIS

UDVIKLING AF IHÆRDIGHED

- Børn udvikler tidligt deres evner til selvregulering og selvkontrol
- Særligt de første fire leveår er afgørende
- Både kognitiv og social selvregulering

SELVREGULERING <1 år

- Udvikler strategier for at kunne stimulere og trøste sig selv
- Tilpasser sig omgivelserne i forhold til sove-vågenmønstre
- Begynder bevidst at arbejde på at kontrollere egen motoriske bevægelse og adfærd
- Begynder bevidst at tage kontakt til andre mennesker og undersøge ting i deres omgivelser

HVILKEN ROLLE HAR OMGIVELSERNE?

- Barnets omsorgsgivere har stor indflydelse på barnets følelsesmæssige udvikling og deres udvikling af selvregulering.
- Når barnet oplever nærvær i hverdagen, og at voksne kontinuerligt responderer på deres kommunikative udtryk, er det med til at understøtte barnets evne til at udtrykke sig selv differentieret, deres følelse af sikkerhed
- Voksnes understøttende interaktioner understøtter tidlig forståelse af social interaktion og kommunikative mønstre (fx turtagning)

SELVREGULERING - VIDEO

- Bemærk drengen og pigen med langt hår i baggrunden. Hvordan kommer deres forskellige evner til selvregulering til udtryk?

SELVREGULERING 1-3 ÅR

- Oplever mere komplekse følelser
- Udvikling af tidlig impuls kontrol
- Kan følge simple anvisninger, fx forbud
- Udvikler sprog og stigende opmærksomhed på egne behov og ønsker, kan forme og udføre intentioner
- Kan regulere nogle typer af aktiviteter ved at imitere andre

HVILKEN ROLLE HAR OMGIVELSERNE?

- Omgivelser der er indrettet så børnene selvstændigt, men trygt, kan udforske dem med mange muligheder for positive oplevelser med både ting og med andre børn, understøtter udvikling af indre kontrol
- Voksne, der er opmærksomme på børns behov og individuelle karakteristika, understøtter udvikling af indre kontrol
- Positive modeller af adfærd og understøttende anvisninger, der respekterer barnets autonomi og opmuntrer til selvkontrol, understøtter udvikling af selvregulering

IHÆRDIGHED – KOGNITIV UDVIKLING

- Udvikle færdighederne til at have bevidst kontrol over opmærksomhed og hukommelsesprocesser
- Udvikle regler og strategier for tænkning og problemløsning og evnen til at anvende disse til at løse de problemer børnene møder
- Udvikle færdighederne til at tænke fremad, at monitorere egen fremskridt mod mål og justere tænkning og adfærd tilsvarende
- Målet er i sidste ende, at kunne anvende disse færdigheder, strategier og processer bevidst med henblik på at nå mål

36

HVILKEN ROLLE HAR OMGIVELSERNE?

- Omgivelser der giver passende mængde af stimulation og sammenhæng (regelmæssighed og rutiner, rækkefølge og forudsigelighed) understøtter kognitivt aspekt af ihærdighed
- Understøttende socialt og fysisk miljø understøtter forståelsen af at omgivelser kan kontrolleres

38

UDVIKLING – KOGNITIVE ASPEKTER < 1 år

- Bevægelse fra passiv modtagende til aktivt søgende efter sammenhæng
- Begynder at organisere erfaringer
 - Bemærker og begynder at forudse regelmæssigheder og rutiner
 - Begynder at forme kategorier
 - Begynder at opdage sammenhænge og opdager effekt af egne handlinger i forhold til mennesker og ting
 - Danner årsagssammenhænge og eksperimenterer med årsag-og-effekt-sekvenser

37

UDVIKLING – KOGNITIVE ASPEKTER 1-3 år

- Hukommelsen forbedres
- Opmærksomheden bliver mere fokuseret
- Forfølgelse af mål og midler til at nå dem bliver mere bevidste
- Begynder at kunne håndtere skridt mod at nå mål
- Bevæger sig fra simpel prøve-sig-frem metode til bevidste enkle handlingsstratiger

39

HVILKEN ROLLE HAR OMGIVELSERNE?

- Tilvejebringe muligheder for at barnet kan engagere sig i passende udfordrende aktiviteter
- Brug af understøttende strategier
 - Hjælpe barnet ved at komme med forslag og strategier som barnet selvstændigt kan bruge
 - Anvende understøttende strategier til at løse opgaver
 - Gripe ind når der opstår vanskeligheder
- Skabe sammenhængende og forudsigelige omgivelser

- Hvad synes du om dette miljø?
- Hvad er effekten på børnene?
- Hvordan kan man støtte ihærdighed?

IHÆRDIGHED- video

IHÆRDIGHEDSMÅL FOR INDSATS

- Vedvarende opmærksomhed
- Hukommelse
- Følelsesmæssig regulering
- Behovsudsættelse

VI LÆRER SPROG I VUGGESTUEN OG DAGPLEJEN

TRYGFONDENS BØRNEFORSKNINGSCENTER
Aarhus Universitet, Rambøll

SIDSTE GANG TALTE VI OM...

Indhold

Hvorfor igangsætte vuggestueprojektet?

Om effektstudiet

Hvad er pædagogisk kvalitet?

Introduktion til indsats

Kort introduktion til læringsredskaber til voksne

Introduktion til læringsområder og -mål

PROGRAM DAG 2

Indhold

Kort opsummering

Introduktion til læringsredskaber (voksne)

Gennemgang af indsatsens tilgange til leg og læring og aktivitetsrammer:

- Fordybelse, Fokus, Udforskning

Implementeringen af programmet

Planlægning af indsatsen vha. Ugeskema

Dokumentation

LÆRINGSREDSKABER TIL VOKSNE

MÅL FOR INTRODUKTIONSKURSUS

FORMÅL

1	Opnå viden, refleksion og forståelse for motivation, udvikling og evaluering af indsatsen
2	Opnå viden og refleksion over, hvad kvalitet i pædagogisk praksis er
3	Opnå viden, refleksion og træning i gennemførelsen af indsatsen
4	Opnå viden, refleksion og træning i brug af materialer og understøttende redskaber
5	Opnå viden om dokumentationsredskaber, der skal anvendes i studiet

5

LÆRINGSREDSKABER TIL INTERAKTIONER

Vi har udviklet redskaber til at understøtte interaktioner af høj kvalitet

UNDERSTØTTENDE STRATEGIER

- Den gode samtale
- Vi lærer nye ord
- Læringsstigen

STRATEGIER FOR UNDERSTØTTELSE AF IHÆRDIGHED

- Ihærdighed når børn leger sammen
- Ihærdighed når et barn gennemfører en aktivitet

6

HVORFOR FOKUS PÅ UNDERSTØTTENDE STRATEGIER?

- Understøttende sprogstrategier er kommunikative teknikker som pædagogen (og forældrene) kan bruge til at støtte og styrke barnets kompetencer i interaktioner og samtaler
- Såvel sproglige som matematiske kompetencer understøttes af brugen af disse strategier
- Sprogstrategierne kan virke intuitivt nemme at anvende, men ny forskning viser, at danske pædagoger ikke anvender dem særligt ofte i hverdagssamtaler med børnene.

7

STRATEGIERNES EFFEKT

- Strategierne øger barnets tilegnelse af tidlige sproglige, kognitive og sociale kompetencer
- Understøttende strategier i forbindelse med samtaler ser også ud til at hjælpe både børn med typisk og forsinket sprogtiltagelse (Sprogpakken – forskningskortlægning, 2011)

8

STRATEGIERNES EFFEKTER PÅ BØRNS SPROG

(Trivette et al., 2010)

STRATEGI	EFFEKT PÅ ORDFORRÅD
1. Relatere til barnets erfaringer	0,48
2. Positiv feedback	0,40
3. Udvidelser	0,33
4. Åbnende spørgsmål	0,33
5. Følge barnets interesse	0,33
6. Kommentere	0,32
7. Korrigere	0,29
8. Imitere	0,28
9. Opfølgende spørgsmål	0,27
10. Navngive	0,20

9

LÆRINGSREDSKABER TIL VOKSNE "DEN GODE SAMTALE"

1

6 tilegnelsesprincipper – hvad skal voksne gøre?

Ord læres bedst i interaktiv
og understøttende kontekst

- Understøtte og udfordre det enkelte barn passende

Øge barnets muligheder for læring

- Læringsunderstøttelse beskriver kvaliteten af interaktionen mellem barnet og den voksne mht. børnenes læring, og er især vigtig for sprogtilegnelsen
- Høj kvalitet herindunder inkluderer:
 - Flere ture (turtagning)
 - Ægte interesse i barnets perspektiv
 - En tilpas sprogmodel
 - Udfordrende spørgsmål – spørgsmål som tvinger barnet til at tænke abstrakt, fx åbne spørgsmål
 - Differentiering
 - Stilladsering (differentieringsstrategier)

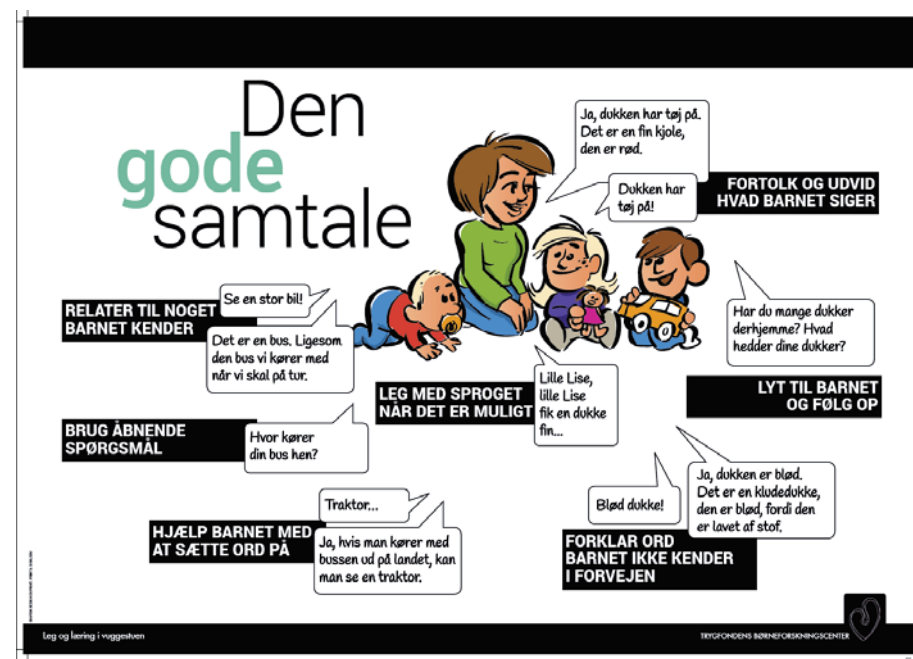
STRATEGIERNE – TEORETISK FUNDAMENT

- Strategierne i "Den gode samtale" er udarbejdet pba. en forskningskortlægning af effektive sprogindsatser i dagtilbud og evidensbaseret forskning
- Ved brug af strategierne
 - er den voksne en rig sprogmodel, der bruger rigt og varieret sprog og modellerer mere avanceret sprog for barnet
 - inddrager og engagerer den voksne barnet aktivt i samtalen ved at stille spørgsmål, der understøtter og udfordrer

(Van Balkom et. Al. (2010), Reese et. Al. (2010), Reese & Newcombe (2007), Bleses & Højen, 2013, Trievette et al., 2011, m.fl.)

4

Den gode samtale med de helt små

- Man kan samtale, selv om kun den voksne siger ord, men kun med nogle af strategierne, fx
 - Hjælp barnet med at sætte ord på: *Skal du ha' en ny ble? Hva? Skal du ha' en ny ble? Ja, du skal da ha' en ny ble*
 - Forklar ord: *Du skal ha' bukser på! Du skal ha' bukser på benene. Se, her er dine bukser!*
 - Fortolk og udvid (Barn:) 'Nan! (Voksen:) *Vil du gerne ha' en banan? Her er en gul banan. En gul banan.*

RELATER TIL NOGET BARNET KENDER

RELATER TIL NOGET BARNET KENDER I FORVEJEN

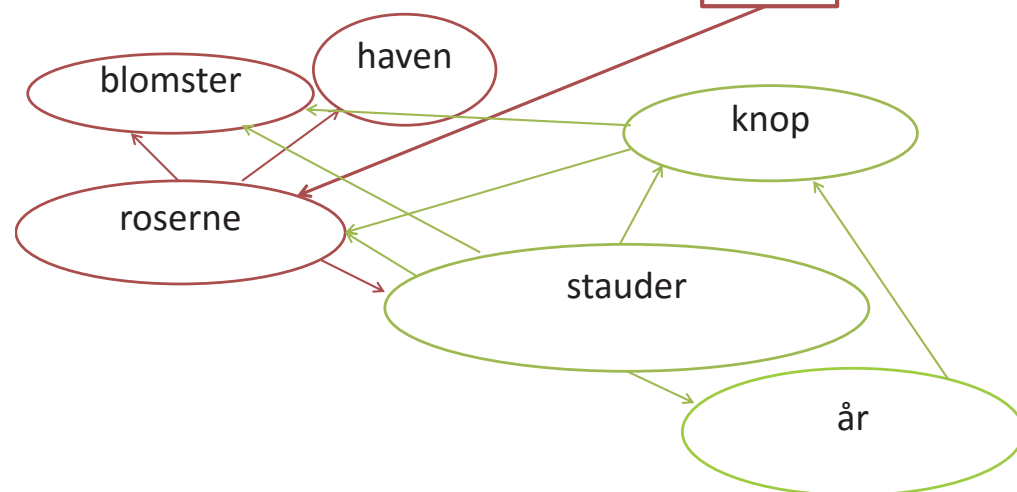
Nanna: *Hvad er det der på det billede?*

Far: *Det der er billedet af nogle **blomster**...når de vokser op så kommer der sådan en knop og så kommer der blomster bagefter ..kan du huske det ude i haven med **roserne** også...*

Nanna: *Hvad hedder de far?*

Far: *De der de hedder **stauder***

kan du huske det ude i haven med **roserne** også

DENNE STRATEGI VIRKER FORDI

- Ny information skal lagres for at blive husket
- Strategier understøtter den måde information lagres på i hjernen
- Lagring af information
 - Registrering
 - Stabilisering og integration
 - Lagring af hukommelsesspor i langtidshukommelsen

VIDEO – FORTOLK OG UDVID HVAD BARNET SIGER

”Hjernen er som en skulptur, der formes af erfaring”

VIDEO - HJÆLP BARNET MED AT SÆTTE ORD PÅ

12

VIDEO - LEG MED SPROGET NÅR DET ER MULIGT

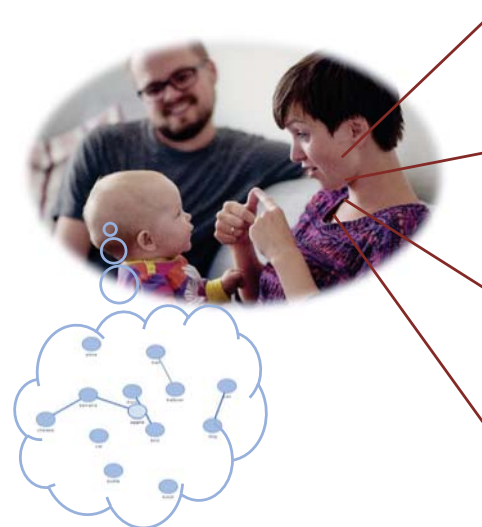
13

VIDEO – FORKLAR ORD BARNET IKKE KENDER I FORVEJEN

14

Samtaler med små børn...(eller børn med lidt sprog)

Nærvær og engagement

Udnyt barnets interesse

Sæt (mange) ord på

Fortolk barnets reaktioner
og lyde og udvid

Flere ture er godt...men ikke nok!

Mig:	Hej skat
Barn	Hej
Mig	Har du haft en god dag?
Barn	Ja
Mig	Ok
Mig	Hvad lavede du?
Barn	Ikke noget
Mig	Nå
Mig	Er du sulten?
Barn	Nej
Mig	Ok

Flere ture med kvalitet

Voksen: Hvad er det?
Barn: En hund.

Voksen: Hvad laver hunden?
Barn: Løber
Voksen: Ja, hunden løber vist stærkt

Voksen: Hvorfor tror du hunden løber hurtigt?

Barn: Den er glad

Voksen: Ja hunden ser glad og tilfreds ud. Hvorfor tror du at hunden godt kan lide at løbe?

Lidt
understøttelse

Meget
understøttelse

LÆRINGSREDSKABER TIL VOKSNE
"LÆRINGSSTIGEN"

DIFFERENTIERING AF INDSATSEN OVER FOR DET ENKELTE BARN

2

LÆRINGSSTIGEN

- Metoden ligger i forlængelse af Vygotskys (Vygotsky 1980) tanke om at børn skal støttes i zonen for deres nærmeste udvikling
- Med gør-det-nemmere- og gør-det-sværere-strategier er det muligt at tilpasse indholdet i interventionen til det enkelte barn i den børnegruppe der arbejdes med, og dermed understøtte læringen hos det enkelte barn (Justice et al., 2010, Bleses et al., 2015).

4

LÆRINGSSTIGEN

- Forskning viser, at det enkelte barn har brug for at blive udfordret der, hvor det er rent sprogligt.
- Læringsredskabet *Læringsstigen* giver konkrete forslag til strategier, der kan anvendes over for de børn, hvor aktiviteterne enten er for nemme eller for svære
- Læringsstigen rummer differentieringsstrategier, som gør det muligt at målrette konkrete sprogstrategier, så de enten gør det nemmere eller sværere for barnet.

3

GØR-DET-NEMMERE-STRATEGIER

Give svaret – Hjælpes ad – Begræns valg

- Støtter barnet, der har svært ved enten at forstå de spørgsmål der stilles, eller ved selv at formulere et svar.
- Barnet bliver i stand til at deltage aktivt i aktiviteter, der ellers var for svære for dem.
- Sandsynligheden for at barnet får udbytte af interventionen øges
- Barnet får større lejlighed til selv at bruge sproget og lærer dermed mere
- Understøtter børns tilegnelse af noget nyt

5

GØR-DET-SVÆRERE-STRATEGIER

Forudsige – Generalisere – Argumentere

- Barnet, der allerede kan svare på konkrete spørgsmål og har et godt sprog, vil have brug for yderligere udfordringer for at barnets sprog kan udvikle sig mere komplekst
- Læringsstignens gør-det-sværerer-strategier hjælper barnet med at tænke og formulere sig mere abstrakt og dekontekstualiseret

6

VIDEO – GIV SVARET

8

GØR-DET-NEMMERE: GIVE SVARET

- Ved gør-det-nemmere-strategien '*Give svaret*' giver pædagogen barnet svaret på et spørgsmål før det stilles eller genstilles.

Eksempel på strategien 'Give svaret' :

Se, trøjen er rød. Hvilken farve har trøjen?

7

GØR-DET-SVÆRERE: FORUDSIGE

- Ved gør-det-sværerer-strategien '*Forudsige*' beder pædagogen barnet om at beskrive, hvad der kunne komme til at ske, eller om at prøve at forudsige hvordan en begivenhed eller historie ender.

Eksempel på strategien 'forudsige':

Når du har fået ren ble på, hvad tror du så vi skal?

9

VIDEO - FORUDSIGGE

10

VIDEO – HJÆLPES AD

12

GØR-DET-NEMMERE: HJÆLPES AD

- Ved gør-det-nemmere-strategien '*Hjælpes ad*' gør pædagogen og barnet noget sammen.

Eksempel på strategien 'Hjælpes ad':

Skal vi hjælpes ad med at tælle æblerne i kurven?

11

GØR-DET-SVÆRERE: GENERALISERE

- Ved den anden gør-det-sværerer-strategi '*Generalisere*' skal barnet overføre aktivitetens indhold til en anden kontekst. Når pædagogen bruger generaliseringsstrategien, besvarer barnet et åbent spørgsmål uden direkte støtte fra pædagogen.

Eksempel på strategien 'generalisere'

Se det er en tomat. Har du også grøntsager med i madkassen?
Hvad er det for nogen?

13

VIDEO - GENERALISERE

14

GØR-DET-NEMMERE: BEGRÆNSE VALG

- Ved den tredje gør-det-nemmere-strategi '*Begræns valg*' kan pædagogen give barnet to-tre valgmuligheder når et spørgsmål stilles eller genstilles.

Eksempel på strategien 'Begræns valg':

Er det en sko eller en støvle?

15

VIDEO – BEGRÆNSE VALG

16

GØR-DET-SVÆRERE: ARGUMENTERE

- Ved den tredje gør-det-sværrere-strategi '*Argumentere*' skal barnet forklare eller argumentere for hvorfor noget skete eller vil ske, eller hvorfor noget er som det er.

Eksempel på strategien 'Argumentere':

I dag skal vi have regntøj på. Hvorfor skal vi det?

17

VIDEO - ARGUMENTERE

18

LÆRINGSREDSKABER TIL VOKSNE "VI LÆRER NYE ORD"

1

6 tilegnelsesprincipper – hvad skal voksne gøre?

Ord læres bedst i interaktiv og understøttende kontekst

- Understøtte og udfordre det enkelte barn passende

Ord de hører mest

- Bruge ord der er vigtige for børns trivsel og læring her og nu - og på sigt

Ord der interesserer dem

- Udnytte børns interesse til at bygge flere ord og mere viden på

Ord læres bedst i meningsfulde kontekster

- Tale om noget som børnene har mulighed for at relatere sig til

Høre forskellige eksempler

- Bruge de samme ord i forskellige sætninger (gentagelser!)

Ord og "grammatik" hænger sammen

- Fokus på at styrke ordforrådet

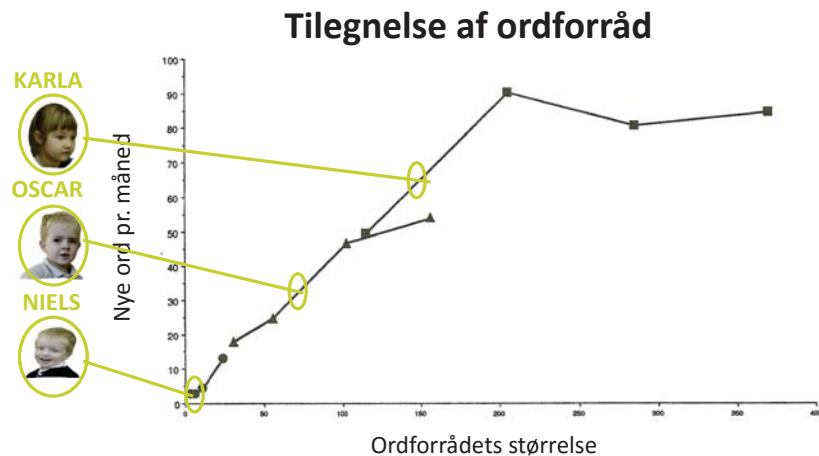
IKKE BARE ORD...

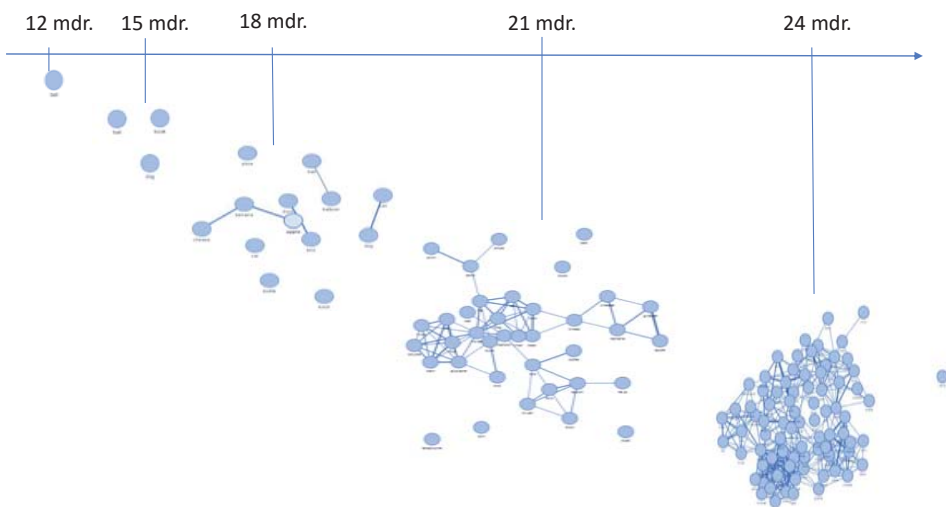
- "Forbundne ord"
 - Opbygge viden
 - Overføre viden og kultur
- Ordforråd er HELT centralt i opbygningen af tidlige sproglige kompetencer
- Forskelle mellem børn opstår allerede fra begyndelsen og har langtidskonsekvenser for læring

Børn bruger hvad de har til at lære mere

"den rige bliver rigere, mens den fattige forbliver fattig"

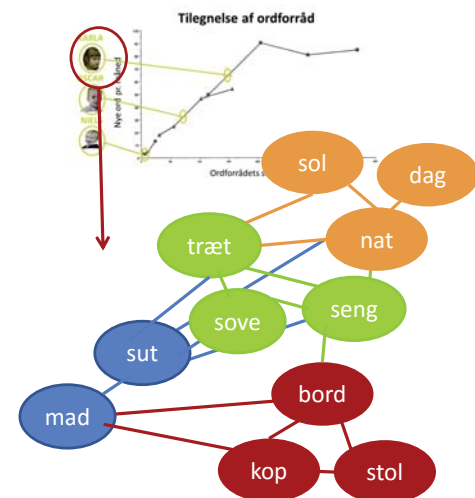
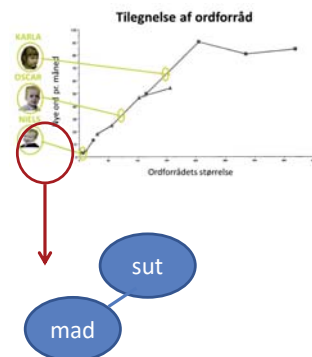

Ordforråd: relationer mellem ord 12-24 mdr. (Wordbank, 2016)

Børn bruger hvad de har til at lære mere

"den rige bliver rigere, mens den fattige forbliver fattig"

HER & NU

- Sociale ord (fx *hej, kys*)
- Familien (fx *søster, farmor*)
- Følelser (fx *glad, ked af det*)

HER & NU

- Rutiner (fx *morgen, mad*)
- Omsorg (fx *ble, sut*)
- Legetøj (fx *bold, dukke*)

ABSTRAKT

- Rum (fx *op, ned*)
- Sted (fx *her, hjemme*)
- Tid (fx *nu, i eftermiddag*)

ABSTRAKT

- Størrelser (fx *lille, kort*)
- Tal (fx *en, to..*)
- Mønstre (fx *stribet, prikket*)
- Former (fx *rund, firkant*)

9

VI LÆRER NYE ORD – UDVIDELSE AF BARNETS ORDFORRÅD

- På plakaten "Vi lærer nye ord" findes strategier til, hvordan man styrker og udvider børns ordforråd.
- Strategierne er udarbejdet med udgangspunkt i en forskningskortlægning over hvilke pædagogisk-didaktiske metoder, der bedst understøtter børns indlæring af nye ord (Bleses & Højen 2013):

VI LÆRER nye ORD

Her er det nye ord sandal

Ord fra samme kategori:
 Sandaler er en slags sko.
 Det er støvler også.
 Dem tager vi bare på når det er koldt.

Få barnet til at vise kendskab:
 Kan du finde andre sandaler her i garderoben?

Mange gentagelser:
 Hvor er det en flot sandal du har på.
 Se sandalen er blå.
 Hov, tæerne stikker ud af sandalen

Eksempler og mod-eksempler:
 Klip-klapper er også sandaler, men det er strømper ikke, selvom de også sidder på fødderne

Læg og lær i vuggestuen

BYSKOLENS BARNUDVIKLINGSSENTER

RELATER TIL KENDTE ORD

- Ny viden læres bedst når det bygger oven på eksisterende viden (fx sandal er en slags sko)
- Når barnet får mulighed for at relatere nye ord eller færdigheder til allerede eksisterende viden, aktiveres ord barnet kender i forvejen, og det hjælper barnet at lagre det nye ord i det mentale leksikon
- Relateringen til eksisterende viden er derfor meget vigtig i forbindelse med barnets sprogtilegnelse

De små

- Mindre "forklaring". Mere "show and tell"
 - *Se, en sko! En sko til din fod. Du skal ha' en sko på din fod* (skaber forbindelse mellem sko og fod)

12

VIDEO – RELATER TIL KENDTE ORD

13

VIDEO – RELATER TIL KENDTE ORD

ORD FRA SAMME KATEGORI

- Barnet bruger kategorisering og generalisering til at skabe en forståelse af 'verden': situationer, handlinger, relationer og sprog
- Ud fra kategoriseringer og generaliseringer danner barnet mønstre, som hjælper til at sammenkæde ord og betydning (fx sandal er en slags sko)
- Det understøtter børns tilegnelse at høre ord fra samme kategori (kan se hvad der er ens og forskelligt), og det styrker neural aktivering af andre ord fra samme netværk

De små

- Samme princip som for større børn. Men vigtigt at visualisere

15

VIDEOEKSEMPEL – ORD FRA SAMME KATEGORI

16

FÅ BARNET TIL AT VISE KENDSKAB

- Når barnet udfordres til at identificere ord i forskellige kontekster, styrker det barnets forståelse af ordet
- Barnet oplever, at fx ordet sandal ikke kun knytter sig til en bestemt sandal, men derimod er en fællesbetegnelse for alle sandalerne i garderoben
- Når barnet opfordres til selvstændigt at identificere sandalerne, lagrer disse informationer sig mere effektivt i barnets hjerne

De små

- Samme princip som for større børn

17

VIDEO – FÅ BARNET TIL AT VISE KENDSKAB

18

MANGE GENTAGELSER

- Mange gentagelser skaber flere læringsmuligheder
- Mange gentagelser understøtter, at ordet lagres i barnets langtidshukommelse og at der skabes associationer til andre ord i barnets mentale leksikon
- Alle børn har brug for gentagelser for at lære et nyt ord
- Nogle børn har brug for mange gentagelser, især børn med svage sproglige kompetencer

De små

- Samme princip som for de større børn

19

VIDEO - GENTAGELSER

EKSEMPLER OG MODEKSEMPLER

- Når barnet får forklaret betydningen af nye ord på så mange måder som muligt, forstår barnet bedre meningen med ordet
- Eksempler og modeksempler understøtter barnets forståelse af ordets betydning (fx hvilke egenskaber en ting har eller ikke har, og hvilke den deler eller ikke deler med andre)
 - Fx *lænestol* over for *sofa*. Sofaen er lang, derfor ikke en lænestol

De små

- Mindre ”forklaring”. Mere ”show and tell”
 - Kan du løfte den store **gren**? Du er stærk! Se **grenen** kommer fra **træet**. Det er en **gren**, fra det store **træ**!

21

VIDEO – EKSEMPLER OG MODEKSEMPLER

22

ØVELSE LÆRINGSSTRATEGIER

23

VIDEOØVELSE

Formål: at genkende strategier fra Den gode samtale, Læringsstigen og Vi lærer nye ord

Diskutér parvis

- Hvilke strategier kan I genkende?
- Hvilke strategier kunne den voksne også have brugt?

Opsamling i plenum for hver video

VIDEOØVELSE -GENKEND OG "TILSÆT" STRATEGIER

VIDEOØVELSE -GENKEND OG "TILSÆT" STRATEGIER

VIDEOØVELSE -GENKEND OG "TILSÆT" STRATEGIER

EKSPLICIT: BØRN SKAL HJÆLPES TIL LÆRING

VURDER	PRÆSENTER	UNDERSTØT
Vurder udgangspunkt	- Tydeliggør mål, hvorfor, forventninger - Præsenter færdigheder logisk (let-svær, almindelig-atypisk) - Bryd op i mindre dele - Demonstrer og tænk højt - Passende eksempler og modeksempler	"Kræv" hyppige svar - Bekræftende, korrigerende respons - Måltrettet støtte - Organiser viden

IHÆRDIGHED

1

IHÆRDIGHED

IHÆRDIGHED

Sociale sammenhænge

HUKOMMELSE
Når børn spiller bold, bruger de hukommelse til at huske spilleregler.
Is at man stiller sig i kø uden at løbe.

VEDVARENDE OPMÆRKSOMHED
Når børn spiller en leg sammen, vil de fokusere deres opmærksomhed på legen og reagere i tide.
Is hvis legen på holdet.

BEHOVSUDSÆTTELSE
Når børn leger sammen er de nødt til at kontrollere deres uventede impulser og uventede behov.
Is vente til det bliver deres tur eller vente med at hjælpe.

FØLELSMÆSSIG REGULERING
Når børn leger sammen opstår der både positive og negative følelser der skal reguleres hvis de bliver en hindring for legen.
Is vende hvis det andet barn ikke kan holde tilbage.

IHÆRDIGHED

Gennemførelse af en aktivitet ...

Puslespil

HUKOMMELSE
For at barnet kan lægge et puslespil, skal det bruge sin hukommelse til at huske hvad det allerede har gjort og hvad der er det næste skridt.
Is huske hvor det allerede har lagt en puslespil der ikke passer.

VEDVARENDE OPMÆRKSOMHED
For at kunne gennemføre en aktivitet er vedvarende opmærksomhed nødvendig.
Is at have opmærksomheden rettet mod at færdiggøre puslespillet.

BEHOVSUDSÆTTELSE
For at forhindre frustration med barnet kontrollere sine impulser.
Is dampe sine frustrationer når det ikke lykkes at finde den rigtige brik og i stedet være vedholdende og færdiggøre puslespillet.

FØLELSMÆSSIG REGULERING
For at kunne færdiggøre puslespillet med barnet uventede øjne.
Is overvinde lysten til at lege en leg med de andre børn før puslespillet er lagt.

TRYGFONDENS BØRNEFORSKNINGSCENTER

2

HOVEDTYPER AF IHÆRDIGHED

- Evnen til at dirigere ens opmærksomhed, tanker, følelser og handlinger optimalt til de krav som en bestemt situation kræver for at kunne vise målrettet adfærd
- Består af fire grundlæggende typer af selvregulering
 - Vedvarende opmærksomhed
 - Hukommelse
 - Følelsesmæssig regulering
 - Behovsudsættelse (selvkontrol)

3

EKSEMPLER PÅ IHÆRDIGHED I FORBINDELSE MED GENNEMFØRELSEN AF EN AKTIVITET

IHÆRDIGHED

Gennemførelse af en aktivitet ...

Puslespil

HUKOMMELSE
For at barnet kan lægge et puslespil, skal det bruge sin hukommelse til at huske hvad det allerede har gjort og hvad der er det næste skridt
fx huske hvor det allerede har lagt en puslespilsbrik der ikke passede

VEDVARENDE OPMÆRKSOMHED
For at kunne gennemføre en aktivitet er vedvarende opmærksomhed nødvendig
fx at have opmærksomheden rettet mod at færdiggøre puslespillet

BEHOVSUDSÆTTELSE
For at forblive fokuseret må barnet kontrollere sine impulser
fx dæmpe sin frustration når det ikke lykkes at finde den rigtige brik og i stedet være vedholdende og færdiggøre puslespillet

FØLELSMÆSSIG REGULERING
For at kunne færdiggøre puslespillet må barnet udsætte sine behov
fx overvinde lysten til at lege en leg med de andre børn før puslespillet er lagt

TRYGFONDENS BØRNEFORSKNINGSCENTER

5

VEDVARENDE OPMÆRKSOMHED

- MÅL: Opmuntre børn til at fastholde opmærksomheden i længere tid, og understøtte børn i at færdiggøre aktiviteter
- Strategier til at understøtte vedvarende opmærksomhed i aktiviteter (leg, dagligdagsrutiner mm.):
 - Stille spørgsmål, der fastholder det enkelte barn i en aktivitet, rutine mm.
 - Engagere sig i aktiviteter med barnet/børnegruppen
 - Hjælpe børn med at sætte ord på de trin, der mangler før en aktivitet/opgave er færdig og støtte barnet undervejs med at færdiggøre aktivitet

VEDVARENDE OPMÆRKSOMHED

- Igangsætte aktiviteter, der i særlig grad understøtter vedvarende opmærksomhed
 - Sortere legetøj, ting mm. efter bestemte regler (fx type, farve, form)
 - Stopdans med musik (dans og “frys” når musikken stopper)
 - “Trafiklys” (stop på rødt, bevæg på grønt)

6

VIDEO OG ØVELSE

7

HUKOMMELSE

- MÅL: Understøtte børns hukommelse ved at lave hukommelseslege og ved at tydeliggøre og minde børn om daglige rutiner, regler mm.
- Strategier til at understøtte hukommelse:
 - Gentagelser er MEGET vigtige
 - Sætte ord på hvad der skal ske nu (fx ifm. daglige rutiner)
 - Gentage forventninger om adfærd mm., fx nu skal vi på legepladsen. Så skal du først have tøj på

8

HUKOMMELSE

- Igangsætte aktiviteter, der i særlig grad understøtter hukommelse (understøtter også opmærksomhed)
 - Kimslege (gemme og finde ting)
 - Hoved, skulder, knæ og fod-leg (med større børn skifte regler så det bliver svært, fx når jeg siger fod skal I røre hoved (styrker også selvkontrol)
 - Bordleg (komme hænder under bordet, under stolen, bag på ryggen...)

9

VIDEOØVELSE

10

EKSEMPLER PÅ IHÆRDIGHED I SOCIALE SAMMENHÆNGE

IHÆRDIGHED

Sociale sammenhænge

HUKOMMELSE
Når børn spiller bold, bruger de hukommelsen til at huske spillets regler
fx at man skiftes til at kaste bolden

VEDVARENDE OPMÆRKSOMHED
Når børn leger en leg sammen, må de fokusere deres opmærksomhed på legen og reagere i tide
fx have fokus på bolden

BEHOVSUDSÆTTELSE
Når børn leger sammen er de nødt til at kontrollere deres umiddelbare impulser og udsætte egne behov
fx vente til det bliver deres tur eller vente med at få hjælp

FØLELSERMÆSSIG REGULERING
Når børn leger sammen opstår der både positive og negative følelser der skal reguleres hvis de bliver en hindring for legen
fx vrrede hvis det andet barn ikke kaster bolden tilbage

TRYGFONDENS BØRNEFORSKNINGSCENTER

11

FØLELSESMÆSSIG REGULERING

- MÅL: Understøtte børn i at genkende og navngive (egne) følelser
- Strategier til at understøtte følelsesmæssig regulering :
 - Opmuntre børn til at genkende og sætte ord på følelser i dagligdagssituationer
 - Snakke om årsager til at børnene føler som de gør i konkrete situationer

12

FØLELSESMÆSSIG REGULERING

- Igangsætte aktiviteter, der i særlig grad understøtter følelsesmæssig regulering
 - Anvende billeder eller ansigtsudtryk til at få børn til at genkende følelser
 - Bruge billeder og bøger til at snakke om følelser og hvorfor følelser opstår
- I indsatsen optræder følelsesmæssig regulering altid sammen med følelsesord som målord under sprog

13

VIDEOØVELSE

14

BEHOVSUDSÆTTELSE (SELVKONTROL)

- MÅL: Understøtte behovsudsættelse for at øge børns engagement i aktiviteter
- Strategier til at understøtte behovsudsættelse
 - Understøtte børn i at vente (fx ved at lave en leg, tælle eller andet, mens børn venter på mad)
 - Snakke om “at vente” (og at det måske er svært) når det passer i sammenhæng (fx når et barn skal vente på sin tur)

15

BEHOVSUDSÆTTELSE (SELVKONTROL)

- Igangsætte aktiviteter der i særlig grad understøtter
 - Lege der involverer skiftende tur (fx at kaste med bold, brætspil, vendespil mm.)
- I det daglige
 - Vente med at spise til alle er ved bordet
 - Vente på tur når man taler sammen

MÅL FOR INTRODUKTIONSKURSUS

FORMÅL

1	Opnå viden, refleksion og forståelse for motivation, udvikling og evaluering af indsatsen
2	Opnå viden og refleksion over, hvad kvalitet i pædagogisk praksis er
3	Opnå viden, refleksion og træning i gennemførelsen af indsatsen
4	Opnå viden, refleksion og træning i brug af materialer og understøttende redskaber
5	Opnå viden om dokumentationsredskaber, der skal anvendes i studiet

16

TRE NIVEAUER

Indsatsen har tre niveauer inddelt efter graden af struktur, og hvem der tager initiativ:

- FORDYBELSE
 - på voksens initiativ

- FOKUS
 - på voksens initiativ

- UDFORSKNING
 - på barnets initiativ

FORDYBELSE

2

3

FORDYBELSE I GRUPPER

- På dette niveau introduceres og arbejdes der med de konkrete læringsmål for hver uge
- Fordybelse kan med fordel foregå i mindre grupper eller til samling
- Fordybelse opnås både ved stillesiddende og mere aktive lege

FEM TEMAER

- Vejret
- Min hverdag
- Dyr og naturen
- Familien
- Ud i verden

6

AKTIVITETER MED FORDYBELSE

- Brug af egne aktiviteter til at understøtte læringsmål inden for læringsområderne
 - SPROG
 - IHÆRDIGHED
- Læringsmål står på ugeskemaerne, som anvendes ifm. planlægning af ugens aktiviteter
- Konkrete aktivitetsforslag findes på Results (fx dialogisk læsning, bygge med klodser, vendespil...)

5

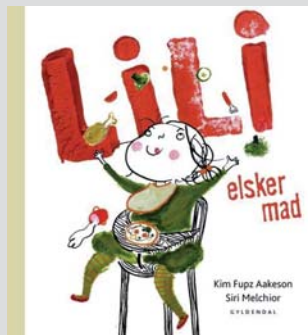
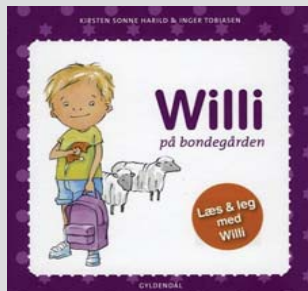

MATERIALER TIL BØRN

- Bøger der favner alle temaer og læringsområder
- Store billedkort med målord
- Små billedkort med målord x 2
- Plakater med målord – til børnehøjde

7

Bøger der udleveres til brug i Fordybelse
- Kun forslag, andre bøger kan også bruges

AKTIVITETER MED FORDYBELSE

- Hver uge skal I gennemføre fire fordybelsesaktiviteter
- Ugens mål for ihærdighed kan med fordel indgå som del af sprog
- Hvis ugens mål for ihærdighed er svært at kombinere med ugens andre mål, er der i vejledning forslag til aktiviteter med ihærdighed

9

SPROG

- En sprogaktivitet skal planlægges og udføres så den giver mulighed for at bruge ugens målord og for at understøtte ugens mål for sprog og sprogbrug
 - Dialogisk læsning er særlig velegnet
- Sprogaktiviteter kan vare alt fra 5 minutter til 45 minutter alt efter børns alder og interesse i aktiviteten
- HUSK brug af understøttende strategier
 - Jf. plakat (relatere til noget barnet kender, hv-spørgsmål...)
- Planlæg på forhånd hvordan I vil gribe aktiviteten an

LÆRINGSMÅL FOR ORDFORRÅD

At kunne forstå og bruge

- Ord for rumlige begreber
- Ord der har med tid at gøre
- Ord for følelser
- Ord for ting, begivenheder og handlinger

At kunne genkende og bruge

- De mindste tal
- Typiske ord for former
- At kunne genkende og bruge typiske ord for størrelser og mængder
- At kunne genkende og bruge typiske ord for mønstre

LÆRINGSMÅL FOR SPROGBRUG

- At kunne fortælle om sig selv og egne oplevelser
- At kunne fastholde en samtale om det samme emne
- At kunne anvende principperne for turtagning
- At kunne føre en længere samtale

12

SPROG - video

SPROG – Ord for følelser

SPROG - eksempler på aktiviteter

- Nye læringsmål kan fx introduceres til fælles samling
- I mindre fordybelsesgrupper kan I bygge ovenpå
- Mulige aktiviteter: dialogisk læsning, vendespil med målord, rollelege, puslespil, boldlege, bage, tegne/male
- Kun jeres egen fantasi – og mulighed for at arbejde med bærende elementer – sætter grænser

SPROG - video

SPROG - video

ORDFORRÅD

Målord (TEMA: Vejret)

- At kunne genkende og bruge typiske ord for størrelser
lille, stor, kort, lang

BEVÆGELSESLÆG

- Brug kroppen til at vise forskellige størrelser med,
ved skiftevis at gøre jer små, store, korte og lange

ORDFORRÅD - video

ORDFORRÅD

MÅLORD I UGE 5 – TEMA: Vejret

- At kunne forstå og bruge typiske ord for mønstre
striber, prikker, tern

SANGLEG MED MÅLORD

- Store og/eller små målordskort af *striber, prikker, tern*

ORDFORRÅD - video

IHÆRDIGHED

- Ihærdighed kan indgå som del af en sprogaktivitet
- Ihærdighed kan også arbejdes med ved selvstændige aktiviteter, som med fordel kan ligge lige før eller efter en sprogaktivitet
- Ihærdighedsaktiviteter kan typisk vare 5-10 minutter

LÆRINGSMÅL FOR IHÆRDIGHED

LÆRINGSOMRÅDE	STRATEGI
Vedvarende opmærksomhed	Opmuntre børn til at fastholde opmærksomheden i længere tid og understøtte børn i at færdiggøre aktiviteter
Følelsesmæssig regulering	Understøtte børn i at genkende og navngive (egne) følelser
Hukommelse	Understøtte børns hukommelse ved at lave hukommelseslege og ved at tydeliggøre og minde børn om daglige rutiner, regler mm.
Behovsudsættelse	Understøtte behovsudsættelse for at øge børns engagement i aktiviteter

IHÆRDIGHED- video

IHÆRDIGHED- video

IHÆRDIGHED - video

ØVELSE

- Sid i små grupper (på tværs af legestuegrupper og vuggestuer) i 20 minutter
- Reflektér over planlægning af fordybelsesaktiviteter:
 - Hvilke materialer kunne I bruge?
 - Størrelse på gruppen/grupper?
 - Hvor og hvornår skal aktiviteter foregå?
 - Hvordan vil I inkludere de mindste børn i aktiviteten?
 - Hvilke udfordringer kan der opstå, og hvordan kan I tackle dem?

FOKUS

1

FOKUS I HVERDAGSSITUATIONER

- Sæt fokus på ugens målord med det enkelte barn eller med en lille gruppe af børn
- Kan foregå under rutineopgaver, såsom bleskift, måltider, på- og afklædning når børnene skal ud m.m.
- Kan bruges til at understøtte at det enkelte barn har hørt og opnået begyndende kendskab til målord
- Inddrag målord i samtaler og drag paralleller til barnets egen hverdag
- Husk understøttende strategier (Den gode samtale, Vi lærer nye ord og Læringsstigen)

2

FOKUS I HVERDAGSSITUATIONER

- Plakater til understøttelse af den gode samtale og vi lærer nye ord kan med fordel sættes op i områder, hvor fokussituationer vil foregå – spisebord, skiftebord, når de skal have tøj på
- Markér i skema hvilke børn samtalerne er foregået med

3

FOKUS UNDER MÅLTID

- Sæt billeder op af ugens målord i spisekrog så de kan henvises til og tales om under måltidet
- Overfør ugens målord på selve måltidet
- Sanglege fx om målord eller relaterede ord

FOKUS UNDER BLESKIFT ELLER LEG

- Små billedkort af ugens målord
- Plakat med målord på væg som barnet kan se
- Samtaler i de legesituationer, der spontant opstår

FOKUS I GARDEROBEN

- Sæt fokus på ugens målord i garderoben eller der hvor børnene får tøj af og på – her tælle antal sko
- Mange muligheder for at tale om ord for matematiske begreber her fx
 - Korte/lange ærmer
 - Store/små sko
 - Mange/få sokker
 - Mønstre på tøj

ØVELSE

- Sæt jer i små grupper
- Diskutér
 - Hvordan kan I sikre, at I får brugt de understøttende strategier i forbindelse med fokussituationer, og hvordan læringsredskaberne kan anvendes til at støtte brugen (hvordan undgår I fx at de bliver en del af tapetet)?
 - Hvordan kan I anvende fokussituationer fx måltider og "vente" tidspunkter i børns hverdag til at understøtte børns ihærdighed?

UDFORSKNING

13

UDFORSKNING UNDER BØRNEINITIERET LEG

- Der skabes zoner i børnehøjde som børnene udforsker alene eller i grupper
- Materialer kan være store billedkort med målord, klistermærker til vinduer eller andet relateret til temaet
- Voksne er opmærksomme på børns udforskning og understøtter barnets læring i situationen vha. strategier, fokus på målord mm.

14

UDFORSKNING UNDER BØRNEINITIERET LEG

- Udforskningszoner kan med fordel sættes op samme sted hvor aktiviteter foregår, så der kan opstå en glidende overgang fra struktureret aktivitet til ustruktureret leg
- Zoner skal sættes op og planlægges ud fra aktuelt tema og med målord og billeder
- Udforskningszoner skal placeres steder hvor børn færdes meget og skal faciliteres af det pædagogiske personale

15

OPSÆTNING AF UDFORSKNINGSZONER

- Udforskningszoner skal måske i starten gøres opmærksom på af de voksne på stuen – peg, fortæl, og undersøg selv materialer i området for at gøre børn bevidste om det nye
- Supplér billedmaterialer med egne materialer – gerne tredimensionelle (fysiske objekter), som kan støtte børns forståelse af nye begreber fx former

ØVELSE

- Sæt jer sammen parvis
- Diskutér
 - Hvordan kan udforskningszoner sættes op i jeres dagtilbud?
 - Hvordan kan vi understøtte børnenes leg og læring?
 - Hvilke udfordringer der kan opstå i dagligdagen og mulige løsninger (sygdom, tilpasning af sværhedsgrad, børns interesse)?

OPSÆTNING AF UDFORSKNINGSZONER

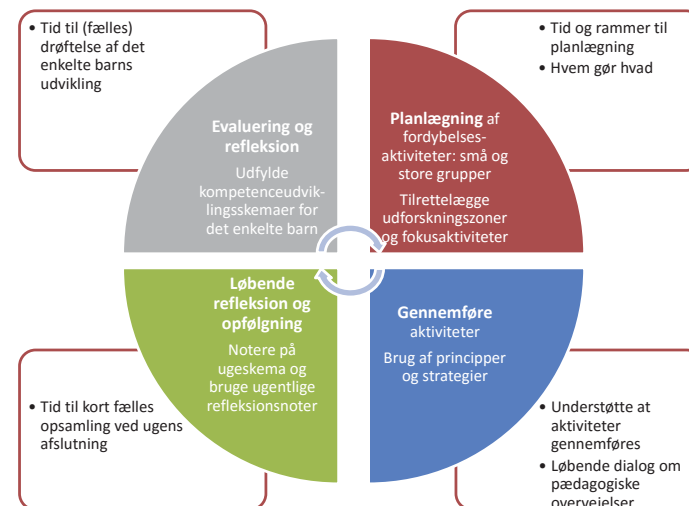
- Egne materialer til de forskellige temaer kan være
 - Køkkenting, dukketing ((tand)børster, tøj, seng, dukkevogn) til "Min Hverdag"
 - Paraply, kælk, badebolde etc. til "Vejret"
 - Planter, terrarier, dyrebamser etc. til "Dyr og Naturen"
 - Billeder af egne familier, ting hjemmefra, dukkehuse etc. til "Familien"
 - Legetøj: biler, fly, busser etc., sætte stole op til busleg fx til "Ud i Verden"

ARBEJDET MED INDSATSEN UNDER PROJEKTET

OPGAVER UNDER INDSATSPERIODEN

HVORNÅR	HVEM	HVAD	REDSKAB
FØR HVER TEMA/UGE	DAGPLEJER (LEGESTUEGRUPPE) PÆDAGOGER	PLANLÆGGE AKTIVITETER	UGESKEMAER (papirskema RESULTS.DK), VEJLEDNING
EFTER HVER UGE	DAGPLEJER (LEGESTUEGRUPPE) PÆDAGOGER	UDFYLDE REFLEKSIONSNOTER HVER UGE	REFLEKSIONSNOTER – RESULTS.DK
EFTER HVERT TEMA	DAGPLEJER (LEGESTUEGRUPPE) PÆDAGOGER	UDFYLDE UDVIKLINGS-SKEMAER (LÆRINGSMÅL) FÆLLES EVALUERING	KOMPETENCEUDVIKLINGSSKEMA – RESULTS.DK UDFYLDE UGESKEMAER
CA. MIDT I INDSATS (UDVALGTE DAGTILBUD)	VIDEOOPTAGELSER (AU)	BESØG EFTER AFTALE	-

ARBEJDE MED TEMAER I FIREUGERS FORLØB

FASE 1: FORBEREDELSE

- Forberedelse af pædagogisk arbejde
 - Skemalæg tid til planlægning af det enkelte tema samt hvornår planlægning af de enkelte aktiviteter skal foregå
 - Uddelegér opgaver og ansvar imellem jer
 - Lav PLAN B (hvis sygdom, hvad så?)
 - Overblik over tilgængelige materialer til temaer og ugeforløb (egne og udleverede materialer)

FASE 1: FORBEREDELSE

- Forberedelse af indsats
 - Vurdering af det enkelte barns udgangspunkt
 - Inddeling af børn i grupper efter deres alder og udgangspunkt
 - Tilrettelæggelse af aktiviteter til alle børn

FASE 2: PLANLÆGNING

- Aktiviteter til de enkelte mål for sprog og ihærdighed
 - Tilpasset børnegruppen
- Indtænk elementer i forandringsteori
 - Eksplicit og målrettet
 - Engagement og involvering
 - Social understøttelse
 - Vær rollemodeller
- Indtænk brug af understøttende strategier

FASE 2: PLANLÆGNING

- Vuggestuen
 - Fordel at udvikle aktiviteter i fællesskab på stuemøde
- Dagplejen
 - Tænke planlægningen af aktiviteter på tværs af den enkelte dagplejegruppe og legestuegruppen

FASE 3: GENNEMFØRELSE

- Løbende understøttelse af det enkelte barn via:
 - 4 aktiviteter ugentligt
 - 2 "stor"-grupper (dagplejen fx i Legestuegruppen)
 - 2 små grupper
 - Fokussituationer (bleskift, måltid, "garderobe", ude)
 - Udforskning (understøttelse af barnets egne lege inden for tema og læringsmål)
 - Dagplejen: en mulighed at dele materialer mellem dagpleje og legestuegruppe
 - HUSK LØBENDE AT NOTERE PÅ UGESKEMA

FASE 4: EVALUERING OG REFLEKSION

- Ugentlig refleksion og opsamling af børnenes udbytte samt egen indsats
 - Refleksionsnoter indtastes ugentligt (vuggestue: helst på et fælles ugentligt "møde" ved ugens slutning; dagplejeren udfylder skemaet)
 - Naturligt at det uddannede personale i vuggestuen tager ansvar for planlægning, udfyldelse af refleksionsnoter og kompetenceudviklingsskema for de enkelte børn
- Fælles evaluering efter hvert tema (vuggestuen, legestuegruppen)
 - Danne basis for planlægning af næste tema
 - Udviklingsskemaer indtastes efter hvert tema

DOKUMENTATION

10

MÅL FOR INTRODUKTIONSKURSUS

FORMÅL

1	Opnå viden, refleksion og forståelse for motivation, udvikling og evaluering af indsatsen
2	Opnå viden og refleksion over, hvad kvalitet i pædagogisk praksis er
3	Opnå viden, refleksion og træning i gennemførelsen af indsatsen
4	Opnå viden, refleksion og træning i brug af materialer og understøttende redskaber
5	Opnå viden om dokumentationsredskaber, der skal anvendes i studiet

11

UNDERSTØTTENDE REDSKABER

To redskaber anvendes undervejs til at **følge op på** og **reflektere** over kvaliteten af de planlagte aktiviteter og børnenes læring og udbytte

Refleksionsnoter

- Antal gennemførte aktiviteter
- Aktivitetstyper
- Brug af interventionsmaterialer
- Understøttelse af læringsmål
- Børnenes deltagelse

Kompetenceudviklings-skemaer

- Understøttelse af læringsmål for det enkelte barn

UNDERSTØTTENDE REDSKABER – HVORDAN OG HVORNÅR?

Refleksionsnoter – pædagoger/dagplejer

- Det pædagogiske personale noterer dagligt gennemførte aktiviteter og børnenes deltagelse på ugeskemaet
- Én gang ugentligt udfyldes en refleksionsnote for stuen
 - I vuggestuen reflekterer det pædagogiske personale i fællesskab over kvaliteten af det pædagogiske arbejde, børnenes deltagelse mv. Dagplejeren vurderer selv og kan evt. sparre med legestuegruppen
 - Én pædagog/dagplejeren indtaster svarene i Results (gerne samtidig med refleksionerne)
- Refleksionsnoter åbnes løbende (mandag) og findes på 'stueniveau'

Gennemgå word-dokument med skærbilleder fra Results (refleksionsnoter, kompetenceudviklingsskema)

DOKUMENTATIONSAKTIVITETER

Måleredskabets navn	Hvem?	Hyppighed	Formål
Spørgeskema om dagtilbuddets rammer (Kontekstmåling)	Pædagogiske medarbejdere og pædagogiske ledere	Én gang	Viden om dagtilbuddenes strukturelle og kulturelle rammer og pædagogiske praksis
CDI/sprog vurdering, SEAM og spørgeskema om før-matematik	Sprogansvarlig, Pædagogisk personale	Én vurdering af hvert barn i før målingen og én vurdering af hvert barn i eftermålingen	Viden om børns sproglige forståelse, ihærdighed og matematisk forståelse
Spørgeskema om læringsmiljø i barnets hjem	Forældre	Én gang	Indhente viden om understøttende aktiviteter og samvær mellem forældre og barn i hjemmet
Refleksionsnoter	Pædagogiske medarbejdere	Én gang ugentligt for hver stue/gruppe	Viden om deltagelse og udbytte af aktiviteter. Afsæt for pædagogiske medarbejders refleksion over de gennemførte aktiviteter
Kompetenceudviklingsskema for hvert barn	Pædagogiske medarbejdere	Udfyldes for hvert barn hver 4. uge i løbet af indsatsen (i alt fem gange)	Give pædagogiske medarbejdere viden om barnets udvikling i forhold til læringsmålene
Refleksionsnoter	Pædagogiske ledere	Udfyldes hver 4. uge (i alt fem gange)	Viden om leders understøttelse af indsats, refleksion over lederens egen rolle

TRE SPØRGESKEMAER FØR-EFTERMÅLINGER

- CDI-TJEKLISTE
 - Spørgeskema om børns sprogudvikling
- FØR-MATEMATIK-TJEKLISTE
 - Spørgeskema om barnets før-matematiske udvikling
- SEAM-INFANT
 - Spørgeskema om barnets sociale adfærd og følelsesmæssige trivsel

CDI-TJEKLISTE

Udvikling af CDI-tjekliste

- En dansk adaptation af det amerikanske forældrerapportskema CDI (Fenson et al. 2007)
- Udviklet pba. dansk undersøgelse af 6.112 8-36 måneder børns tidlige sprogtilegnelse (Bleses et al., 2007; 2008a m.fl.)
- I stedet for forældre er der udviklet en kort tjekliste som pædagoger skal udfylde, dvs. ord der kræver kendskab til barnets dagligliv i familien er undgået

PRAKTISKE FORHOLD VEDR. CDI

- Besvarelsenerne foregår online (Results)
- Udfyldes af pædagogen/dagplejeren uden at være sammen med barnet – når det passer pædagogen/dagplejeren
- Tager ca. 10 minutter at udfylde efter at man har udfyldt det et par gange og lært det at kende
- Der er kort vejledning ifm. skemaet
- Det er en god ide at observere barnet inden skemaet udfyldes

18

CDI-TJEKLISTE

Tjeklistens indhold

- Ordlisten vurderer børnenes produktive ordforråd samt tidlig brug af sprog
- Indeholder 70 ord og er inddelt i 9 indholdskategorier (fx lydeffekter og dyreløde, ord for mad og drikke og ord for handlinger)
- Fem spørgsmål vedrørende barnets begyndende brug af sproget (fx om barnet nogensinde taler om tidligere episoder eller personer, der ikke er tilstede eller om noget, der vil ske i fremtiden)

CDI-TJEKLISTE

- Tjeklisten er blevet afprøvet i et andet forskningsprojekt (Fremtidens dagtilbud) på 3.716 børn
 - Tabel viser antal sagte ord fordelt på alder
1-årige	2-årige	3-årige
4.5 (1288)	32.1 (1850)	46.2 (578)
- Helt forventeligt at børn under 1,5 år ikke kan sige mange ord endnu

SEAM-TJEKLISTE

- SEAM omhandler barnets sociale adfærd og følelsesmæssige trivsel
- Udviklet i USA og adapteret til dansk af Sjøe et al. i 2014
- 35-44 spørgsmål afhængig af alder
- Aldersinddelt: 0 - 1½ år og 1½ år - 3 år
- Spørgsmålene er positivt formuleret i modsætning til SDQ og andre hyppigt anvendte danske spørgeskemaer

SEAM-TJEKLISTE

- Afprøvet på 10.000 danske børn i et andet forskningsprojekt (Fremtidens dagtilbud)
- Tilbage melding: Pædagoger fra LLV oplever, at spørgsmålene er relevante for daglig praksis

PRAKTISKE FORHOLD VEDR. SEAM

- Besvarelserne foregår online
- Udfyldes af pædagogen/dagplejeren uden at være sammen med barnet – når det passer pædagogen/dagplejeren
- Tager ca. 9 minutter at udfylde efter at man har udfyldt det et par gange og lært det at kende
- Der er kort vejledning ifm. skemaet
- Det er en god ide at observere barnet inde skemaet udfyldes

23

SEAM-TJEKLISTE

10 SKALAER

• Barnet bidrager til positive relationer	• Barnet udforsker hænder og fødder og de nære omgivelser
• Barnet udtrykker flere forskellige følelser	• Barnet har et positivt selvbillede og selvværd
• Med hjælp fra voksne kan barnet tilpasse sine følelsesmæssige reaktioner	• Barnet tilpasser sit aktivitetsniveau
• Barnet begynder at udvise empati	• Barnet samarbejder omkring daglige rutiner og krav
• Barnet orienterer sig mod andre og viser interesse	• Barnet viser en række adaptive færdigheder

24

SEAM-TJEKLISTE

3-5 underemner (barnet bidrager til positive relationer)

- Barnet viser interesse for dig og andre kendte voksne
- Barnet tager initiativ til og reagerer på kommunikation
- Barnet lader dig vide, hvis hun har brug for hjælp eller omsorg
- Barnet reagerer på din og andre kendte voksnes tilstedeværelse

Hvert underemne har 2-7 eksempler – alle med angivelse af alder, hvor adfærden typisk ses

25

SEAM-TJEKLISTE

BARNET BIDRAGER TIL POSITIVE RELATIONER

Barnet orienterer sig mod lyde eller ting, der sker (lys/bevægelse)

Svarmuligheder: Sandt/ delvist sandt/ sjældent sandt/ ikke sandt/

Eksempler:

6-9 mdr.: Fx ser hen i mod dig, når hun hører din stemme

9-12 mdr.: Fx vender sig mod dig, når du synger, eller mod musik

12-18 mdr.: Fx reagerer på og ser i retning af lyde og ting, der sker

26

MATEMATIK-TJEKLISTE

- Ikke muligt at identificere noget brugbart instrument
- Udviklet en pilotversion af tjekliste pba. dansk version af TEAM (spørgeskema vedr. matematik 3-6 år) samt tilgængelig litteratur, som er afprøvet og tilpasset i LLV
- Spørger ind til barnets udvikling ifm.
 - Tal, former, mål/mængde/størrelser, mønstre, rum
- Svarkategorier
 - Færdigheder ses ikke endnu, sommetider, ikke tilegnet, forbi dette udviklingstrin
- Anvendes så vi får mulighed for at vurdere om man kan understøtte barnets tilegnelse af begreber for matematik uden at lave deciderede matematikaktiviteter

PRAKTISKE FORHOLD VEDR. MATEMATIK-TJEKLISTE

- Besvarelsesne foregår online
- Udfyldes af pædagogen uden at være sammen med barnet – når det passer pædagogen
- Tager ca. 10 minutter at udfylde efter at man har udfyldt det et par gange og lært det at kende
- Der er kort vejledning ifm. skemaet
- Det er en god ide at observere barnet inde skemaet udfyldes

28

**TAK FOR DENNE GANG!
HELD OG LYKKE MED INDSATSEN**